ΑΠΟΦΑΣΗ ΤΟΥ ΔΙΚΑΣΤΗΡΙΟΥ (πρώτο τμήμα)
της 21ης Σεπτεμβρίου 2006 *

Περιεχόμενα

Το ιστορικό της διαφοράς ..... I - 8878

Η προσφυγή ενώπιον του Πρωτοδικείου και η αναιρεσιβαλλόμενη απόφαση ..... I - 8881

Τα αιτήματα των διαδίκων ενώπιον του Δικαστηρίου ..... I - 8882

Οι λόγοι αναιρέσεως ..... I - 8883

Επί της αιτήσεως αναιρέσεως ..... I - 8884

Επί του πρώτου λόγου αναιρέσεως με τον οποίο προβάλλεται παραβίαση της αρχής της εύλογης προθεσμίας ..... I - 8884

Επιχειρηματολογία των διαδίκων ..... I - 8884

— Επί του πρώτου σκέλους του πρώτου λόγου αναιρέσεως το οποίο αφορά τη διάκριση μεταξύ των δύο σταδίων της διοικητικής διαδικασίας ..... I - 8884

— Επί του δευτέρου σκέλους του πρώτου λόγου αναιρέσεως το οποίο αφορά την υπερβολική διάρκεια της διοικητικής διαδικασίας ..... I - 8887

— Επί του τρίτου σκέλους του πρώτου λόγου αναιρέσεως με το οποίο προβάλλεται προσβολή των δικαιωμάτων άμυνας ..... I - 8888

Εκτίμηση του Δικαστηρίου ..... I - 8890

Επί του δευτέρου λόγου αναιρέσεως με τον οποίο προβάλλεται ότι απορρίφθηκε η μεταγενέστερη της προειδοποιητικής επιστολής απενοχοποιητική απόδειξη ..... I - 8898

Επιχειρηματολογία των διαδίκων ..... I - 8898

Εκτίμηση του Δικαστηρίου ..... I - 8899

— Προκαταρκτικές παρατηρήσεις ..... I - 8899

— Εξέταση του δευτέρου λόγου αναιρέσεως ..... I - 8901

* Γλώσσα διαδικασίας: η ολλανδική.

Επί του τρίτου λόγου αναιρέσεως ο οποίος αφορά τη συμμετοχή της TU στις παραβάσεις που διαπίστωσε η Επιτροπή ..... I - 8903

Επί του πρώτου σκέλους του τρίτου λόγου αναιρέσεως το οποίο αφορά τη συμμετοχή της TU στο συλλογικό καθεστώς αποκλειστικότητας ..... I - 8903

— Επιχειρηματολογία των διαδίκων ..... I - 8903

— Εκτίμηση του Δικαστηρίου ..... I - 8906

Επί του δευτέρου σκέλους του τρίτου λόγου αναιρέσεως το οποίο αφορά τη συμμετοχή της TU στη διεύρυνση του συλλογικού καθεστώτος αποκλειστικότητας ..... I - 8911

— Επιχειρηματολογία των διαδίκων ..... I - 8911

— Εκτίμηση του Δικαστηρίου ..... I - 8912

Επί του τρίτου σκέλους του τρίτου λόγου αναιρέσεως το οποίο αφορά τη συμμετοχή της TU στην παράβαση σχετικά με τις τιμές ..... I - 8913

— Επιχειρηματολογία των διαδίκων ..... I - 8913

— Εκτίμηση του Δικαστηρίου ..... I - 8915

Επί του τετάρτου λόγου αναιρέσεως ο οποίος αφορά τον καθορισμό της διάρκειας των παραβάσεων που η Επιτροπή καταλόγισε στην TU ..... I - 8916

Επί του πρώτου σκέλους του τετάρτου λόγου αναιρέσεως το οποίο αφορά τη διάρκεια του συλλογικού καθεστώτος αποκλειστικότητας ..... I - 8916

— Επιχειρηματολογία των διαδίκων ..... I - 8916

— Εκτίμηση του Δικαστηρίου ..... I - 8919

Επί του δευτέρου σκέλους του τετάρτου λόγου αναιρέσεως το οποίο αφορά τη διάρκεια της παραβάσεως σχετικά με τον καθορισμό των τιμών ..... I - 8922

— Επιχειρηματολογία των διαδίκων ..... I - 8922

— Εκτίμηση του Δικαστηρίου ..... I - 8923

Επί του τρίτου σκέλους του τετάρτου λόγου αναιρέσεως το οποίο αφορά τη διάρκεια των παραβάσεων που καταλογίστηκαν στην TU ..... I - 8925

— Επιχειρηματολογία των διαδίκων ..... I - 8925

— Εκτίμηση του Δικαστηρίου ..... I - 8926

Επί του πέμπτου λόγου αναιρέσεως ο οποίος αφορά το αίτημα μειώσεως του ποσού του προστίμου ..... I - 8926

Επί του πρώτου σκέλους του πέμπτου λόγου αναιρέσεως το οποίο αφορά τη μείωση του προστίμου λόγω του φερόμενου ως εσφαλμένου καθορισμού της διάρκειας των παραβάσεων που καταλογίστηκαν στην TU ..... I - 8926

— Επιχειρηματολογία των διαδίκων ..... I - 8926

— Εκτίμηση του Δικαστηρίου ..... I - 8928

Επί του δευτέρου σκέλους του πέμπτου λόγου αναιρέσεως το οποίο αφορά τη μείωση του προστίμου λόγω της υπερβολικής διάρκειας της διοικητικής διαδικασίας ..... I - 8929

— Επιχειρηματολογία των διαδίκων ..... I - 8929

— Εκτίμηση του Δικαστηρίου ..... I - 8930

Επί του τρίτου σκέλους του πέμπτου λόγου αναιρέσεως το οποίο έχει ως αντικείμενο τον καθορισμό του προστίμου με γνώμονα τη συμμετοχή της TU στις παραβάσεις που αφορά η επίμαχη απόφαση ..... I - 8931

— Επιχειρηματολογία των διαδίκων ..... I - 8931

— Εκτίμηση του Δικαστηρίου ..... I - 8932

Επί των δικαστικών εξόδων ..... I - 8933

Στην υπόθεση C-113/04 P,

με αντικείμενο αίτηση αναιρέσεως βάσει του άρθρου 56 του Οργανισμού του Δικαστηρίου, υποβληθείσα στις 26 Φεβρουαρίου 2004,

Technische Unie BV, με έδρα το Amstelveen (Κάτω Χώρες), εκπροσωπούμενη από τους P. Bos και C. Hubert, advocaten,

αναιρεσείουσα,

όπου οι λοιποί διάδικοι είναι:

η **Nederlandse Federatieve Vereniging voor de Groothandel op Elektrotechnisch Gebied**, με έδρα τη Χάγη (Κάτω Χώρες), εκπροσωπούμενη από τον E. Pijnacker Hordijk, advocaat,

προσφεύγουσα πρωτοδίκως,

η **Επιτροπή των Ευρωπαϊκών Κοινοτήτων,** εκπροσωπούμενη από τον W. Wils, επικουρούμενο από τον H. Gilliams, advocaat, με τόπο επιδόσεων στο Λουξεμβούργο,

καθής πρωτοδίκως,

η **CEF City Electrical Factors BV,** με έδρα το Ρότερνταμ (Κάτω Χώρες),

η **CEF Holdings Ltd,** με έδρα το Kenilworth (Ηνωμένο Βασίλειο),

εκπροσωπούμενες από τους C. Vinken-Geijselaers, J. Stuyck και M. Poelman, advocaten, με τόπο επιδόσεων στο Λουξεμβούργο,

παρεμβαίνουσες πρωτοδίκως,

ΤΟ ΔΙΚΑΣΤΗΡΙΟ (πρώτο τμήμα),

συγκείμενο από τους P. Jann, πρόεδρο τμήματος, K. Schiemann (εισηγητή), N. Colneric, E. Juhász και E. Levits, δικαστές,

γενική εισαγγελέας: J. Kokott
γραμματέας: M. Ferreira, κύρια υπάλληλος διοικήσεως,

έχοντας υπόψη την έγγραφη διαδικασία και κατόπιν της επ' ακροατηρίου συζητήσεως της 22ας Σεπτεμβρίου 2005,

αφού άκουσε τη γενική εισαγγελέα που ανέπτυξε τις προτάσεις της κατά τη συνεδρίαση της 8ης Δεκεμβρίου 2005,

εκδίδει την ακόλουθη

Απόφαση

1 Με την αίτησή της αναιρέσεως, η Technische Unie BV (στο εξής: TU) ζητεί την αναίρεση της αποφάσεως του Πρωτοδικείου των Ευρωπαϊκών Κοινοτήτων της 16ης Δεκεμβρίου 2003, T-5/00 και T-6/00, Nederlandse Federatieve Vereniging voor de Groothandel op Elektrotechnisch Gebied και Technische Unie (Συλλογή 2003, σ. II-5761, στο εξής: αναιρεσιβαλλόμενη απόφαση), ή τουλάχιστον την αναίρεση της αποφάσεως αυτής όσον αφορά την υπόθεση T-6/00, όπου το Πρωτοδικείο απέρριψε την προσφυγή της για την ακύρωση της αποφάσεως 2000/117/ΕΚ της Επιτροπής, της 26ης Οκτωβρίου 1999, σχετικά με διαδικασία του άρθρου 81 της

Συνθήκης ΕΚ [Υπόθεση IV/33.884 — Nederlandse Federatieve Vereniging voor de Groothandel op Elektrotechnisch Gebied και Technische Unie (FEG και TU)] (ΕΕ 2000, L 39, σ. 1, στο εξής: επίμαχη απόφαση).

Το ιστορικό της διαφοράς

2 Στις 18 Μαρτίου 1991 η εταιρία CEF Holdings Ltd, χονδρέμπορος ηλεκτρολογικών εξαρτημάτων ο οποίος εδρεύει στο Ηνωμένο Βασίλειο, καθώς και η θυγατρική της CEF City Electrical Factors BV, η οποία δημιουργήθηκε για να ριζώσει η πρώτη εταιρία στην ολλανδική αγορά (συλλήβδην στο εξής: CEF), υπέβαλαν στην Επιτροπή των Ευρωπαϊκών Κοινοτήτων καταγγελία σχετικά με τα προβλήματα εφοδιασμού που αντιμετώπιζαν στις Κάτω Χώρες.

3 Η καταγγελία αυτή αφορούσε τρεις ενώσεις επιχειρήσεων που δρουν στην ολλανδική αγορά ηλεκτρολογικών εξαρτημάτων. Πέραν της Nederlandse Federatieve Vereniging voor de Groothandel op Elektrotechnisch Gebied (ολλανδικής ομοσπονδιακής ενώσεως για το χονδρεμπόριο στον τομέα των ηλεκτρολογικών εξαρτημάτων, στο εξής: FEG), επρόκειτο για τη Nederlandse Vereniging van Alleenvertegenwoordigers op Elektrotechnisch Gebied (ολλανδική ένωση αποκλειστικών αντιπροσώπων στον τομέα των ηλεκτρολογικών εξαρτημάτων, στο εξής: NAVEG) και την Unie van Elektrotechnische Ondernemers (ένωση εταιριών ηλεκτρολογικών εξαρτημάτων, στο εξής: UNETO).

4 Με την πιο πάνω καταγγελία, η CEF προσήψε στις τρεις αυτές ενώσεις και στα μέλη τους ότι συνήψαν συλλογικές συμβάσεις αμοιβαίας αποκλειστικότητας σε όλα τα επίπεδα του δικτύου διανομής ηλεκτρολογικών εξαρτημάτων στις Κάτω Χώρες, πράγμα που κατά τη CEF κατέστησε σχεδόν αδύνατη την καθιέρωση στην

ολλανδική αγορά ενός χονδρεμπόρου ηλεκτρολογικών εξαρτημάτων ο οποίος δεν ήταν μέλος της FEG. Έτσι, οι κατασκευαστές και οι αντιπρόσωποι ή εισαγωγείς τους παρέδιδαν ηλεκτρολογικά εξαρτήματα μόνο στα μέλη της FEG και όσοι εγκαθίσταντο στις Κάτω Χώρες μπορούσαν να εφοδιαστούν μόνον από αυτούς.

5 Στη συνέχεια, το 1991 και το 1992, η CEF διεύρυνε την καταγγελία της επεκτείνοντάς την σε συμφωνίες μεταξύ της FEG και των μελών της σχετικά με τις τιμές και τις μειώσεις τιμών, σε συμφωνίες για να εμποδιστεί η συμμετοχή σε ορισμένα σχέδια καθώς και σε κάθετες συμφωνίες περί τιμών μεταξύ ορισμένων κατασκευαστών ηλεκτρολογικών εξαρτημάτων και των χονδρεμπόρων μελών της FEG.

6 Μετά την αποστολή στη FEG και στα μέλη της προειδοποιητικής επιστολής, στις 16 Σεπτεμβρίου 1991, καθώς και στη FEG διαφόρων αιτήσεων παροχής πληροφοριών και μετά από εξακριβώσεις στις οποίες οι υπηρεσίες της προέβησαν με αντικείμενο τις φερόμενες εναρμονισμένες πρακτικές των μελών της FEG, η Επιτροπή, στις 3 Ιουλίου 1996, ανακοίνωσε τις αιτιάσεις της στη FEG και σε επτά μέλη της, και μεταξύ αυτών στην TU. Στις 19 Νοεμβρίου 1997 πραγματοποιήθηκε ακρόαση με την παρουσία όλων των αποδεκτών της ανακοινώσεως των αιτιάσεων καθώς και της CEF.

7 Στις 26 Οκτωβρίου 1999 η Επιτροπή εξέδωσε την επίμαχη απόφαση με την οποία διαπιστώθηκε ότι:

— η FEG παρέβη το άρθρο 81, παράγραφος 1, ΕΚ θέτοντας σε εφαρμογή, βάσει συμφωνίας με τη NAVEG, καθώς και βάσει εναρμονισμένων πρακτικών με προμηθευτές που δεν εκπροσωπούνταν στην πιο πάνω ένωση, ένα συλλογικό καθεστώς αποκλειστικότητας για να εμποδιστούν οι παραδόσεις στις επιχειρήσεις που δεν ανήκαν στη FEG (άρθρο 1 της επίμαχης αποφάσεως)·

— η FEG παρέβη το άρθρο 81, παράγραφος 1, ΕΚ περιορίζοντας, άμεσα και έμμεσα, τη δυνατότητα των μελών της να καθορίζουν με ελευθερία και ανεξαρτησία τις τιμές τους πωλήσεως, και τούτο με τη λήψη δεσμευτικών αποφάσεων περί σταθερών τιμών και περί δημοσιεύσεων, με την αποστολή στα μέλη της συστάσεων όσον αφορά τις μεικτές και τις καθαρές τιμές καθώς και με την παροχή στα μέλη της ενός forum για να συζητούν θέματα τιμών και εκπτώσεων (άρθρο 2 της επίμαχης αποφάσεως)·

— η TU παρέβη το άρθρο 81, παράγραφος 1, ΕΚ λαμβάνοντας ενεργό μέρος στις παραβάσεις τις οποίες αφορούν τα άρθρα 1 και 2 της επίμαχης αποφάσεως (άρθρο 3 της αποφάσεως εκείνης).

8 Πρόστιμα ποσού 4,4 εκατομμυρίων ευρώ και 2,15 εκατομμυρίων ευρώ επιβλήθηκαν αντιστοίχως στη FEG και στην TU για τις παραβάσεις που εκτίθενται στην προηγούμενη σκέψη (άρθρο 5 της επίμαχης αποφάσεως).

9 Ωστόσο, λαμβανομένης υπόψη της σημαντικής διάρκειας της διαδικασίας (102 μήνες), η Επιτροπή αποφάσισε με δική της πρωτοβουλία να μειώσει το ποσό των προστίμων κατά 100 000 ευρώ. Η επίμαχη απόφαση εκθέτει συναφώς:

«(152) [...] Η Επιτροπή αναγνωρίζει ότι η διάρκεια της διαδικασίας στην παρούσα υπόθεση, που ξεκίνησε το 1991, είναι σημαντική. Αυτό οφείλεται σε διάφορους λόγους, ορισμένοι εκ των οποίων μπορούν να αποδοθούν στην ίδια την Επιτροπή και κάποιοι άλλοι στα μέρη. Στο βαθμό που, εν προκειμένω, η Επιτροπή πρέπει να επικριθεί, αναγνωρίζει την ευθύνη της.

(153) Για τους λόγους αυτούς η Επιτροπή μειώνει το ποσό του προστίμου [από 4,5 εκατομμύρια] σε 4,4 εκατομμύρια ευρώ για τη FEG και [από 2,25 εκατομμύρια] σε 2,15 εκατομμύρια ευρώ για την TU.»

Η προσφυγή ενώπιον του Πρωτοδικείου και η αναιρεσιβαλλόμενη απόφαση

10 Με δικόγραφο που κατέθεσε στο Πρωτοδικείο στις 14 Ιανουαρίου 2000 (Τ-6/00), η TU άσκησε προσφυγή με την οποία ζήτησε, κυρίως, να ακυρωθεί η επίμαχη απόφαση, επικουρικώς, να ακυρωθεί το άρθρο της 5, παράγραφος 2, και, επικουρικότερα, να μειωθεί σε 1 000 ευρώ το πρόστιμο που της επιβλήθηκε.

11 Με δικόγραφο που κατέθεσε στο Πρωτοδικείο αυθημερόν (Τ-5/00), η FEG άσκησε προσφυγή με το ίδιο αντικείμενο με εκείνη της TU.

12 Με διάταξη του προέδρου του πρώτου τμήματος του Πρωτοδικείου της 16ης Οκτωβρίου 2000, επετράπη στη CEF να παρέμβει υπέρ της Επιτροπής.

13 Οι προσφυγές της FEG και της TU, οι οποίες συνεκδικάσθηκαν για τη διευκόλυνση της προφορικής διαδικασίας και την έκδοση κοινής αποφάσεως, απορρίφθηκαν με την αναιρεσιβαλλόμενη απόφαση. Οι προσφεύγουσες καταδικάστηκαν στα δικαστικά τους έξοδα, καθώς και στα δικαστικά έξοδα της Επιτροπής και όσων παρενέβησαν πρωτοδίκως σε κάθε μία από τις υποθέσεις που η FEG και η TU έφεραν αντιστοίχως ενώπιον του Πρωτοδικείου.

Τα αιτήματα των διαδίκων ενώπιον του Δικαστηρίου

14 Με την αίτησή της αναιρέσεως, η TU ζητεί από το Δικαστήριο:

— να αναιρέσει την αναιρεσιβαλλόμενη απόφαση και να αποφανθεί το ίδιο επί του αιτήματος ακυρώσεως της επίμαχης αποφάσεως· επικουρικώς, να αναιρέσει την αναιρεσιβαλλόμενη απόφαση και να αναπέμψει την υπόθεση στο Πρωτοδικείο·

— να ακυρώσει εν όλω ή εν μέρει την επίμαχη απόφαση στο μέτρο που αφορά την TU ή, αποφαινόμενο εκ νέου, να αποφασίσει να μειωθεί σημαντικά το πρόστιμο που της επιβλήθηκε·

— να καταδικάσει την Επιτροπή στα δικαστικά έξοδα, περιλαμβανομένων των εξόδων της διαδικασίας ενώπιον του Πρωτοδικείου.

15 Η Επιτροπή ζητεί από το Δικαστήριο

— να απορρίψει στο σύνολό της την αίτηση αναιρέσεως ως απαράδεκτη ή, τουλάχιστον, ως αβάσιμη·

— να καταδικάσει την TU στα δικαστικά έξοδα.

Οι λόγοι αναιρέσεως

16 Η TU διατυπώνει πέντε λόγους αναιρέσεως με τους οποίους προβάλλει:

— παράβαση του κοινοτικού δικαίου και/ή της Ευρωπαϊκής Συμβάσεως για την προάσπιση των δικαιωμάτων του ανθρώπου και των θεμελιωδών ελευθεριών, η οποία υπεγράφη στη Ρώμη στις 4 Νοεμβρίου 1950 (στο εξής: ΕΣΔΑ), ή, τουλάχιστον, ακατανόητη αιτιολογία της αναιρεσιβαλλομένης αποφάσεως κατά το μέρος που το Πρωτοδικείο έκρινε ότι η υπέρβαση μιας εύλογης προθεσμίας δεν μπορεί να δικαιολογήσει την ακύρωση της επίμαχης αποφάσεως ή την πρόσθετη μείωση του προστίμου·

— παράβαση της υποχρεώσεως αιτιολογήσεως κατά το μέρος που στην αναιρεσιβαλλόμενη απόφαση υπάρχει εσωτερική αντίφαση λόγω του διφορούμενου χαρακτήρα της σημασίας που το Πρωτοδικείο έδωσε στην ημερομηνία κοινοποιήσεως της προειδοποιητικής επιστολής·

— νομική πλάνη ή ακατανόητη αιτιολογία της αναιρεσιβαλλομένης αποφάσεως κατά το μέρος που το Πρωτοδικείο έκρινε ότι σωστά η Επιτροπή θεώρησε την TU υπεύθυνη για τις παραβάσεις τις οποίες αφορούν τα άρθρα 1 και 2 της επίμαχης αποφάσεως·

— νομική πλάνη ή ακατανόητη αιτιολογία της αναιρεσιβαλλομένης αποφάσεως κατά το μέρος που το Πρωτοδικείο έκρινε ότι όλες οι παραβάσεις τις οποίες αφορούν τα άρθρα 1 και 2 της επίμαχης αποφάσεως αποτελούν διαρκείς παραβάσεις που διαπράχθηκαν κατά τις σχετικές περιόδους και κατά το μέρος που, για να υπολογίσει τη διάρκεια της παραβάσεως την οποία αφορά το άρθρο 3 της εν λόγω αποφάσεως, έλαβε υπόψη τις ίδιες περιόδους με εκείνες με τις οποίες έχουν σχέση οι πιο πάνω παραβάσεις τις οποίες αφορούν τα άρθρα 1 και 2 της αποφάσεως αυτής·

— νομική πλάνη κατά το μέρος που, παρά την εσφαλμένη εκτίμηση της διάρκειας των παραβάσεων και παρά την παραβίαση της αρχής της εύλογης προθεσμίας, το Πρωτοδικείο παρέλειψε να προβεί σε πρόσθετη μείωση του προστίμου ή, τουλάχιστον, αιτιολόγησε ανεπαρκώς την κρίση αυτή.

Επί της αιτήσεως αναιρέσεως

Επί του πρώτου λόγου αναιρέσεως με τον οποίο προβάλλεται παραβίαση της αρχής της εύλογης προθεσμίας

Επιχειρηματολογία των διαδίκων

17 Στο πλαίσιο του πρώτου λόγου αναιρέσεως, η TU προσάπτει στο Πρωτοδικείο ότι παρέβη το κοινοτικό δίκαιο και/ή την ΕΣΔΑ ή, τουλάχιστον, αιτιολόγησε με ακατανόητο τρόπο την αναιρεσιβαλλόμενη απόφαση κατά το μέρος που έκρινε ότι η υπέρβαση μιας εύλογης προθεσμίας δεν μπορεί να δικαιολογήσει την ακύρωση της επίμαχης αποφάσεως ή την πρόσθεση μείωση του προστίμου που της είχε επιβληθεί. Ο λόγος αυτός αναιρέσεως έχει τρία σκέλη.

— Επί του πρώτου σκέλους του πρώτου λόγου αναιρέσεως το οποίο αφορά τη διάκριση μεταξύ των δύο σταδίων της διοικητικής διαδικασίας

18 Η TU προσάπτει στο Πρωτοδικείο ότι, στις σκέψεις 78 και 79 της αναιρεσιβαλλομένης αποφάσεως, έκρινε ότι η παράταση του σταδίου της διοικητικής διαδικασίας πριν από την ανακοίνωση των αιτιάσεων δεν μπορεί να θίξει τα δικαιώματα άμυνας καθόσον, σε μια διαδικασία σχετικά με την κοινοτική πολιτική ανταγωνισμού, ο

ενδιαφερόμενοι δεν αποτελούν το αντικείμενο επίσημης κατηγορίας μέχρι να παραλάβουν την ανακοίνωση των αιτιάσεων. Έτσι, το Πρωτοδικείο παρέβλεψε 57 μήνες διοικητικής διαδικασίας όταν αξιολόγησε το εύλογο της προθεσμίας.

19 Η TU ισχυρίζεται ότι, για να καθοριστεί αν τηρήθηκε η αρχή της εύλογης προθεσμίας, πρέπει να ληφθούν υπόψη τόσο η συνολική διάρκεια της διοικητικής διαδικασίας όσο και τα διάφορα στάδια της διαδικασίας αυτής. Θεωρεί ότι το Πρωτοδικείο, όταν διέκρινε μεταξύ των δύο σταδίων της εν λόγω διαδικασίας και όταν εκτίμησε ότι το στάδιο πριν από την ανακοίνωση των αιτιάσεων «δεν ασκεί επιρροή» για την αξιολόγηση του εύλογου της προθεσμίας, ενήργησε κατά τρόπο ασύμβατο με το κοινοτικό δίκαιο.

20 Επιπλέον, το Πρωτοδικείο παρέβλεψε τη νομολογία του Ευρωπαϊκού Δικαστηρίου των Δικαιωμάτων του Ανθρώπου όταν έκρινε, στις σκέψεις 79 και 80 της αναιρεσιβαλλομένης αποφάσεως, ότι η επίσημη ημερομηνία παραλαβής της ανακοινώσεως των αιτιάσεων πρέπει να θεωρηθεί ότι είναι το χρονικό σημείο από το οποίο οι ενδιαφερόμενοι γίνονται το αντικείμενο επίσημης κατηγορίας και το χρονικό σημείο στο οποίο κινείται η διαδικασία του άρθρου 3 του κανονισμού 17 του Συμβουλίου, της 6ης Φεβρουαρίου 1962, πρώτου κανονισμού εφαρμογής των άρθρων [81] και [82] της Συνθήκης (ΕΕ ειδ. έκδ. 08/001, σ. 25), και ότι, στις ποινικές υποθέσεις όπως και στην παρούσα υπόθεση, η κατά το άρθρο 6, παράγραφος 1, της ΕΣΔΑ εύλογη προθεσμία αρχίζει από αυτό το χρονικό σημείο.

21 Πάντως, η TU υποστηρίζει ότι, στις ειδικές περιστάσεις της παρούσας υποθέσεως, το «χρονικό σημείο της επίσημης κατηγορίας» δεν συμπίπτει με την παραλαβή της ανακοινώσεως των αιτιάσεων, αλλά με την παραλαβή της προειδοποιητικής επιστολής ή της πρώτης αιτήσεως παροχής πληροφοριών.

22 Η Επιτροπή ισχυρίζεται ότι το πρώτο σκέλος του πρώτου λόγου αναιρέσεως στηρίζεται σε εσφαλμένη ανάγνωση της αναιρεσιβαλλομένης αποφάσεως. Κατά την Επιτροπή, στη σκέψη 77 της αποφάσεως αυτής το Πρωτοδικείο διαπίστωσε ότι η

διάρκεια του πρώτου σταδίου της διοικητικής διαδικασίας ήταν υπερβολική· κατά συνέπεια, έλαβε υπόψη το πρώτο στάδιο της διαδικασίας αυτής όταν αξιολόγησε το εύλογο του χρονικού διαστήματος που διέρρευσε μεταξύ των πρώτων πράξεων της διαδικασίας αυτής και της εκδόσεως της επίμαχης αποφάσεως.

23 Η Επιτροπή υποστηρίζει ότι το Πρωτοδικείο, όταν έκρινε ότι τόσο το πρώτο όσο και το δεύτερο στάδιο της διοικητικής διαδικασίας είχαν υπερβολική διάρκεια και όταν εξέτασε στη συνέχεια αν αυτή η υπέρβαση μιας εύλογης προθεσμίας έθιξε τα δικαιώματα άμυνας της TU, ενήργησε σύμφωνα με τη νομολογία του Δικαστηρίου κατά την οποία η μη εύλογη διάρκεια των διαφόρων σταδίων της έρευνας δεν συνεπάγεται αυτομάτως παραβίαση της αρχής της εύλογης προθεσμίας. Απαιτείται και να αποδείξουν οι σχετικές επιχειρήσεις ότι η μη εύλογη αυτή διάρκεια έθιξε τα δικαιώματα άμυνας (απόφαση της 15ης Οκτωβρίου 2002, C-238/99 P, C-244/99 P, C-245/99 P, C-247/99 P, C-250/99 P έως C-252/99 P και C-254/99 P, Limburgse Vinyl Maatschappij κ.λπ. κατά Επιτροπής, Συλλογή 2002, σ. I-8375, σκέψεις 173 έως 178).

24 Στην παρούσα υπόθεση, κατά την Επιτροπή, η TU δεν προσκόμισε πειστική απόδειξη του ισχυρισμού της ότι η υπερβολική διάρκεια της διοικητικής διαδικασίας έθιξε τα δικαιώματα άμυνας.

25 Η Επιτροπή υπογραμμίζει επίσης ότι από τις σκέψεις 87 έως 92 της αναιρεσιβαλλομένης αποφάσεως προκύπτει ότι το Πρωτοδικείο, όταν εξέτασε το ζήτημα αν η διαπιστωμένη από το ίδιο μη εύλογη διάρκεια της διοικητικής διαδικασίας έθιξε τα δικαιώματα άμυνας της TU, ανέλυσε τόσο το πρώτο όσο και το δεύτερο στάδιο της διοικητικής διαδικασίας.

26 Επικουρικώς, η Επιτροπή παρατηρεί ότι το ζήτημα αν η ημερομηνία κοινοποιήσεως της ανακοινώσεως των αιτιάσεων ή η ημερομηνία παραλαβής της προειδοποιητικής επιστολής είναι εκείνη που πρέπει να ληφθεί υπόψη για τη διατύπωση κατηγορίας

κατά της TU κατά το άρθρο 6 της ΕΣΔΑ, στερείται σημασίας καθόσον απλώς και μόνον η ανάγνωση των σκέψεων 76 έως 85 της αναιρεσιβαλλομένης αποφάσεως δείχνει σαφώς ότι το Πρωτοδικείο εξέτασε το ζήτημα αν τηρήθηκε η αρχή της εύλογης προθεσμίας τόσο στο πρώτο στάδιο της διοικητικής διαδικασίας, το οποίο άρχισε με την παραλαβή της προειδοποιητικής επιστολής, όσο και στο δεύτερο στάδιο της διαδικασίας αυτής.

27 Κατά συνέπεια, η Επιτροπή προτείνει να απορριφθεί ως αβάσιμο το πρώτο σκέλος του πρώτου λόγου αναιρέσεως.

— Επί του δευτέρου σκέλους του πρώτου λόγου αναιρέσεως το οποίο αφορά την υπερβολική διάρκεια της διοικητικής διαδικασίας

28 Η TU ισχυρίζεται ότι το Πρωτοδικείο παρέλειψε να διαπιστώσει ορισμένες παραβάσεις της Επιτροπής. Ειδικότερα, η ανακοίνωση των αιτιάσεων απεστάλη στη FEG και στα μέλη της μόλις 57 μήνες μετά την αποστολή της προειδοποιητικής επιστολής. Έτσι, κατά την TU, η Επιτροπή άφησε επί μακρόν τους ενδιαφερόμενους σε αβεβαιότητα όσον αφορά τις ενέργειες που μπορούσαν να γίνουν εις βάρος τους.

29 Η μακρά διάρκεια της διοικητικής διαδικασίας έπρεπε να είχε κάνει το Πρωτοδικείο να δεχθεί από την πρώτη ματιά ότι παραβιάστηκε η αρχή της εύλογης προθεσμίας. Ανεξάρτητα από το ζήτημα αν όντως θίχτηκαν τα δικαιώματα άμυνας της TU, μια τόσο σοβαρή υπέρβαση της εν λόγω προθεσμίας έπρεπε να είχε επιτρέψει στο Πρωτοδικείο να συναγάγει ότι αυτή καθ' εαυτή η επίμαχη απόφαση δεν έπρεπε να εκδοθεί, καθόσον ουδείς ενδιαφερόμενος ήταν υποχρεωμένος να βρεθεί σε αβεβαιότητα επί τόσο μακρό διάστημα.

30 Η Επιτροπή υπενθυμίζει ότι αποτελεί πάγια νομολογία ότι η χωρίς εύλογη αιτία μακρά διάρκεια της διοικητικής διαδικασίας δύναται να επιφέρει την ακύρωση της αποφάσεως της Επιτροπής μόνον αν οι σχετικές επιχειρήσεις αποδείξουν ότι η υπέρβαση μιας εύλογης προθεσμίας έθιξε τα δικαιώματα άμυνας. Το ζήτημα αυτό εξετάστηκε από το Πρωτοδικείο στις σκέψεις 87 έως 93 της αναιρεσιβαλλομένης αποφάσεως, στις οποίες συνήγαγε ότι δεν αποδείχθηκε ότι θίχτηκαν τα συμφέροντα της TU.

31 Η Επιτροπή διατείνεται ότι ο ισχυρισμός ότι το Πρωτοδικείο παρέλειψε να διαπιστώσει διάφορες υπερβάσεις μιας εύλογης προθεσμίας σκοπό έχει να θέσει υπό αμφισβήτηση μια πραγματική εκτίμηση του Πρωτοδικείου, οπότε είναι προδήλως απαράδεκτος.

— Επί του τρίτου σκέλους του πρώτου λόγου αναιρέσεως με το οποίο προβάλλεται προσβολή των δικαιωμάτων άμυνας

32 Η TU υποστηρίζει ότι το Πρωτοδικείο υπέπεσε σε νομική πλάνη ή, τουλάχιστον, αιτιολόγησε με ακατανόητο τρόπο την αναιρεσιβαλλόμενη απόφαση κατά το μέρος που έκρινε ότι τα δικαιώματα άμυνας της TU δεν θίχτηκαν από τη χωρίς εύλογη αιτία μακρά διάρκεια της διοικητικής διαδικασίας (σκέψη 79 της αναιρεσιβαλλομένης αποφάσεως, σε συνδυασμό με τις σκέψεις 93 και 94 της αποφάσεως αυτής).

33 Η TU ισχυρίζεται επιπλέον ότι τα δικαιώματα άμυνας θίχτηκαν κατά το στάδιο πριν από την παραλαβή της ανακοινώσεως των αιτιάσεων. Επικαλείται ιδίως τις δυσμενείς συνέπειες που υπήρξαν γι' αυτήν όσον αφορά τη συλλογή των αποδείξεων, λόγω της διάρκειας της διοικητικής διαδικασίας.:*

34 Η TU θεωρεί ότι στερήθηκε της δυνατότητας να αναζητήσει με επιτυχία αποδείξεις. Λόγω της παρελεύσεως υπέρ το δέον μεγάλου χρονικού διαστήματος, ήταν όλο και πιο δύσκολο να συγκεντρώσει τις απενοχοποιητικές αποδείξεις που απαιτούνταν να συγκεντρώσει, ενώ ενήργησε σύμφωνα με τη γενική υποχρέωση σύνεσης που έχει κάθε επιχείρηση, όπως το Πρωτοδικείο έκρινε στη σκέψη 87 της αναιρεσιβαλλομένης αποφάσεως.

35 Η Επιτροπή θεωρεί, κυρίως, ότι με το τρίτο σκέλος του πρώτου λόγου αναιρέσεως επιδιώκεται να τεθεί υπό αμφισβήτηση η πραγματική εκτίμηση στην οποία το Πρωτοδικείο προέβη στις σκέψεις 87 έως 93 της αναιρεσιβαλλομένης αποφάσεως, οπότε το σκέλος αυτό είναι προδήλως απαράδεκτο.

36 Επικουρικώς, η Επιτροπή επικρίνει το επιχείρημα της TU ότι η υπέρ το δέον μακρά διάρκεια της έρευνας δεν επέτρεψε στην εταιρία αυτή να αναζητήσει με τον προσήκοντα τρόπο αποδείξεις. Εν προκειμένω, η Επιτροπή υπενθυμίζει ότι τα επιχειρήματα αυτά προβλήθηκαν από την TU ενώπιον του Πρωτοδικείου το οποίο τα απέρριψε στις σκέψεις 87 και 88 της αναιρεσιβαλλομένης αποφάσεως. Τα συμπεράσματα στα οποία το Πρωτοδικείο κατέληξε στις σκέψεις αυτές ουδόλως αντικρούστηκαν από την TU.

37 Και η CEF ισχυρίζεται, με την απάντησή της στην αίτηση αναιρέσεως που της κοινοποιήθηκε, ότι ο πρώτος λόγος αναιρέσεως στηρίζεται σε εσφαλμένη ανάγνωση της αναιρεσιβαλλομένης αποφάσεως. Στο πλαίσιο της εκτιμήσεως του εύλογου της προθεσμίας, το Πρωτοδικείο σωστά εξέτασε το χρονικό διάστημα από την ημερομηνία της αιτήσεως παροχής πληροφοριών, δηλαδή από τις 25 Ιουλίου 1991.

38 Όσον αφορά το εύλογο της προθεσμίας και την προσβολή των δικαιωμάτων άμυνας, η CEF παραπέμπει στη σκέψη 49 της αποφάσεως της 17ης Δεκεμβρίου 1998, C-185/95 P, Baustahlgewebe κατά Επιτροπής (Συλλογή 1998, σ. I-8417), για να υποστηρίξει ότι το Πρωτοδικείο δεν εφάρμοσε εσφαλμένη νομική έννοια όταν εκτίμησε ότι, έστω και αν το πρώτο στάδιο της διοικητικής διαδικασίας είχε υπερβολική διάρκεια, η αρχή της εύλογης προθεσμίας δεν παραβιάστηκε καθόσον δεν αποδείχθηκε προσβολή των δικαιωμάτων άμυνας.

39 Ούτως ή άλλως, η CEF θεωρεί ότι στη συγκεκριμένη περίπτωση πρόκειται για πραγματικές διαπιστώσεις του Πρωτοδικείου που δεν μπορούν να επανεξεταστούν από το Δικαστήριο. Κατά συνέπεια, ο πρώτος λόγος αναιρέσεως πρέπει να απορριφθεί ως απαράδεκτος ή, εν πάση περιπτώσει, ως αβάσιμος.

Εκτίμηση του Δικαστηρίου

40 Η τήρηση μιας εύλογης προθεσμίας στις διοικητικές διαδικασίες σχετικά με την πολιτική ανταγωνισμού αποτελεί γενική αρχή του κοινοτικού δικαίου της οποίας τον σεβασμό εξασφαλίζει ο κοινοτικός δικαστής (απόφαση της 18ης Μαρτίου 1997, C-282/95 P, Guérin automobiles κατά Επιτροπής, Συλλογή 1997, σ. I-1503, σκέψεις 36 και 37, και προαναφερθείσα απόφαση Limburgse Vinyl Maatschappij κ.λπ. κατά Επιτροπής, σκέψεις 167 έως 171).

41 Πρέπει να εξακριβωθεί αν το Πρωτοδικείο υπέπεσε σε νομική πλάνη όταν απέρριψε τα επιχειρήματα περί παραβιάσεως της αρχής αυτής από την Επιτροπή.

42 Αντιθέτως προς αυτό που υποστηρίζει η TU, το Πρωτοδικείο για να εφαρμόσει την αρχή της εύλογης προθεσμίας διέκρινε μεταξύ των δύο σταδίων της διοικητικής διαδικασίας, δηλαδή του ερευνητικού σταδίου πριν από την ανακοίνωση των αιτιάσεων και του σταδίου που αντιστοιχεί στο υπόλοιπο μέρος της διοικητικής διαδικασίας (βλ. τη σκέψη 78 της αναιρεσιβαλλομένης αποφάσεως).

43 Ο τρόπος αυτός ενεργείας συνάδει πλήρως με τη νομολογία του Δικαστηρίου. Έτσι, στις σκέψεις 181 έως 183 της προαναφερθείσας αποφάσεως Limburgse Vinyl Maatschappij κ.λπ. κατά Επιτροπής, το Δικαστήριο έκρινε μεταξύ άλλων ότι η διοικητική διαδικασία δύναται να οδηγήσει στην εξέταση δύο διαδοχικών περιόδων,

κάθε μία από τις οποίες έχει δική της εσωτερική λογική. Η πρώτη περίοδος, η οποία εκτείνεται μέχρι την ανακοίνωση των αιτιάσεων, έχει ως σημείο αφετηρίας την ημερομηνία κατά την οποία η Επιτροπή, ασκώντας τις εξουσίες που της έχει δώσει ο κοινοτικός νομοθέτης, λαμβάνει μέτρα που συνεπάγονται ότι προσάπτεται μια παράβαση και πρέπει να δώσει στην Επιτροπή τη δυνατότητα να λάβει θέση σχετικά με τον προσανατολισμό της διαδικασίας. Η δεύτερη περίοδος εκτείνεται από την ανακοίνωση των αιτιάσεων μέχρι την έκδοση της τελικής αποφάσεως. Πρέπει να δώσει στην Επιτροπή τη δυνατότητα να αποφανθεί οριστικά επί της προσαπτομένης παραβάσεως.

44 Αφού διέκρινε μεταξύ των δύο σταδίων της διοικητικής διαδικασίας, το Πρωτοδικείο εξέτασε αν ήταν υπερβολική η διάρκεια κάθε ενός από αυτά.

45 Όσον αφορά το πρώτο στάδιο, το Πρωτοδικείο διαπίστωσε, στη σκέψη 77 της αναιρεσιβαλλομένης αποφάσεως, ότι η Επιτροπή, αφότου απηύθυνε στην TU, στις 25 Ιουλίου 1991, αίτηση παροχής πληροφοριών βάσει του άρθρου 11 του κανονισμού 17, περίμενε πάνω από τρία χρόνια για να προβεί στις πρώτες επιτόπιες έρευνες. Το Πρωτοδικείο δέχθηκε ότι η διάρκεια αυτή είναι υπερβολική και οφείλεται σε αδράνεια καταλογιστέα στην Επιτροπή.

46 Όσον αφορά το δεύτερο στάδιο της διοικητικής διαδικασίας, το Πρωτοδικείο έκρινε, στη σκέψη 85 της αναιρεσιβαλλομένης αποφάσεως, ότι το στάδιο αυτό διήρκεσε περίπου 23 μήνες μεταξύ της ακροάσεως των μερών και της επίμαχης αποφάσεως, η δε διάρκεια αυτή είναι σημαντική χωρίς να μπορεί να καταλογιστεί στην TU ή στη FEG η ευθύνη γι' αυτό. Το Πρωτοδικείο συνήγαγε εντεύθεν ότι η Επιτροπή υπερέβη την προθεσμία που συνήθως είναι αναγκαία για την έκδοση μιας τέτοιας αποφάσεως.

47 Δεδομένου ότι αυτή καθ' εαυτή η διαπίστωση της υπερβολικής διάρκειας της διαδικασίας, χωρίς να είναι δυνατόν να καταλογιστεί στην TU ή στη FEG η σχετική ευθύνη, δεν ήταν αρκετή για να συναχθεί ότι παραβιάστηκε η αρχή της εύλογης

προθεσμίας, το Πρωτοδικείο αξιολόγησε τις συνέπειες που η διάρκεια αυτή είχε για τα δικαιώματα άμυνας της TU. Η βάση για την προσέγγιση αυτή προκύπτει από τη σκέψη 74 της αναιρεσιβαλλομένης αποφάσεως, όπου το Πρωτοδικείο έκρινε ότι η υπέρβαση μιας εύλογης προθεσμίας δύναται να αποτελέσει λόγο ακυρώσεως μόνο στην περίπτωση μιας αποφάσεως με την οποία διαπιστώνονται παραβάσεις εφόσον έχει αποδειχθεί ότι η παραβίαση της αρχής αυτής έθιξε τα δικαιώματα άμυνας των σχετικών επιχειρήσεων. Πέραν αυτής της ειδικής περιπτώσεως, η μη τήρηση της υποχρεώσεως της Επιτροπής να αποφανθεί εντός εύλογης προθεσμίας δεν έχει συνέπειες για το κύρος της διοικητικής διαδικασίας του κανονισμού 17.

48 Η χρησιμοποίηση του κριτηρίου αυτού, για να διαπιστωθεί παραβίαση της αρχής της εύλογης προθεσμίας, είναι απολύτως θεμιτή. Συγκεκριμένα, στη σκέψη 49 της προαναφερθείσας αποφάσεως Baustahlgewebe κατά Επιτροπής, στο πλαίσιο της αξιολογήσεως της διάρκειας της διαδικασίας ενώπιον του Πρωτοδικείου, το Δικαστήριο έκρινε ότι το στοιχείο ότι η διάρκεια της διαδικασίας είχε συνέπειες για τη λύση της διαφοράς δύναται να επιφέρει την αναίρεση της αναιρεσιβαλλομένης αποφάσεως. Η ίδια προσέγγιση υπάρχει στη συλλογιστική του Πρωτοδικείου όταν το τελευταίο εκτίμησε ότι η υπερβολική διάρκεια της διαδικασίας ενώπιον της Επιτροπής πρέπει να επιφέρει την ακύρωση της επίμαχης αποφάσεως αν θίχτηκαν τα δικαιώματα άμυνας της TU, πράγμα που αν συνέβη θα είχε οπωσδήποτε συνέπειες για την έκβαση της διαδικασίας.

49 Επομένως, πρέπει να αξιολογηθεί η από το Πρωτοδικείο ανάλυση της φερόμενης προσβολής, στο πλαίσιο αυτό, των δικαιωμάτων άμυνας της TU.

50 Από την αναιρεσιβαλλόμενη απόφαση προκύπτει ότι η ανάλυση αυτή περιορίζεται στην εκτίμηση των συνεπειών που η υπερβολική διάρκεια του δεύτερου σταδίου της διοικητικής διαδικασίας είχε για την άσκηση των δικαιωμάτων άμυνας της TU. Ειδικότερα, στη σκέψη 93 της εν λόγω αποφάσεως, το Πρωτοδικείο συνήγαγε ότι η υπερβολική επιμήκυνση της διοικητικής διαδικασίας μετά την ακρόαση δεν έθιξε τα δικαιώματα άμυνας της TU και της FEG.

51 Όσον αφορά το ερευνητικό στάδιο πριν από την ανακοίνωση των αιτιάσεων, το Πρωτοδικείο έκρινε, στη σκέψη 79 της αναιρεσιβαλλομένης αποφάσεως, ότι απλώς και μόνον η επιμήκυνση του εν λόγω σταδίου της διοικητικής διαδικασίας δεν είναι, αυτή καθ' εαυτή, ικανή να θίξει τα δικαιώματα άμυνας καθόσον η TU και η FEG δεν έγιναν το αντικείμενο επίσημης κατηγορίας μέχρι την παραλαβή της ανακοινώσεως των αιτιάσεων.

52 Το συμπέρασμα αυτό είναι ορθό κατά το μέτρο που το Πρωτοδικείο εκτίμησε ότι μόνο μετά την αποστολή της ανακοινώσεως των αιτιάσεων η TU και η FEG ενημερώθηκαν επίσημα για τις παραβάσεις που η Επιτροπή τους προσήψε μετά από τις έρευνές της. Η ιδέα η οποία αποτελεί το υπόβαθρο της συλλογιστικής του Πρωτοδικείου είναι ότι μόνο κατά το δεύτερο στάδιο της διοικητικής διαδικασίας οι σχετικές επιχειρήσεις μπορούν να επικαλεστούν πλήρως τα δικαιώματα άμυνας, πράγμα που δεν συμβαίνει κατά το στάδιο πριν από την ανακοίνωση των αιτιάσεων λόγω του ότι η Επιτροπή δεν έχει προσάψει τις παραβάσεις που θεωρεί ότι έχει διαπιστώσει.

53 Ωστόσο, η διαπίστωση στην οποία το Πρωτοδικείο προέβη στη σκέψη 79 της αναιρεσιβαλλομένης αποφάσεως δεν λαμβάνει υπόψη το ενδεχόμενο η υπερβολική διάρκεια του ερευνητικού σταδίου να είχε συνέπειες για την από την TU άσκηση των δικαιωμάτων άμυνας κατά το δεύτερο στάδιο της διοικητικής διαδικασίας, δηλαδή μετά την αποστολή της ανακοινώσεως των αιτιάσεων.

54 Η υπερβολική διάρκεια του πρώτου σταδίου της διοικητικής διαδικασίας δύναται να έχει συνέπειες για τις μελλοντικές δυνατότητες άμυνας των σχετικών επιχειρήσεων, ιδίως δε με το να μειώσει την αποτελεσματικότητα των δικαιωμάτων άμυνας όταν γίνεται επίκλησή τους στο δεύτερο στάδιο της διαδικασίας. Συγκεκριμένα, όπως η γενική εισαγγελέας παρατήρησε στο σημείο 123 των προτάσεών της, όσο μεγαλύτερος χρόνος διαρρέει μεταξύ ενός μέτρου έρευνας, όπως εν προκειμένω η αποστολή της προειδοποιητικής επιστολής, και της ανακοινώσεως των αιτιάσεων, τόσο γίνεται πιθανότερο να μη μπορέσουν πια να συλλεγούν ή να συλλεγούν μόνο με δυσκολία ενδεχόμενες απενοχοποιητικές αποδείξεις σχετικά με τις παραβάσεις που προσάπτονται με την ανακοίνωση αυτή, και ειδικότερα όσον αφορά τους

μάρτυρες υπερασπίσεως, ιδίως λόγω των μεταβολών που μπορούν να γίνουν στη σύνθεση των διευθυντικών οργάνων των σχετικών επιχειρήσεων και της μετακινήσεως του λοιπού προσωπικού τους. Κατά την ανάλυσή του της αρχής της εύλογης προθεσμίας, το Πρωτοδικείο δεν έλαβε αρκούντως υπόψη την πιο πάνω πτυχή της εφαρμογής της εν λόγω αρχής.

55 Εφόσον η τήρηση των δικαιωμάτων άμυνας, αρχή της οποίας ο θεμελιώδης χαρακτήρας υπογραμμίστηκε πλείστες όσες φορές από τη νομολογία του Δικαστηρίου (βλ., μεταξύ άλλων, την απόφαση της 9ης Νοεμβρίου 1983, 322/81, Michelin κατά Επιτροπής, Συλλογή 1983, σ. 3461, σκέψη 7), είναι κεφαλαιώδους σημασίας σε διαδικασίες όπως η επίμαχη εν προκειμένω, πρέπει να αποφευχθεί τόσο το ενδεχόμενο τα δικαιώματα αυτά να θιγούν ανεπανόρθωτα λόγω της υπερβολικής διάρκειας του ερευνητικού σταδίου όσο και το ενδεχόμενο η υπερβολική αυτή διάρκεια να εμποδίσει τη συγκέντρωση αποδείξεων για να αναιρεθεί η ύπαρξη μορφών συμπεριφοράς ικανών να στοιχειοθετήσουν ευθύνη των σχετικών επιχειρήσεων. Ως εκ τούτου, η εξέταση του ενδεχομένου εμποδίου για την άσκηση των δικαιωμάτων άμυνας δεν πρέπει να περιοριστεί σε αυτό τούτο το στάδιο όπου τα δικαιώματα αυτά παράγουν τα πλήρη αποτελέσματά τους, δηλαδή στο δεύτερο στάδιο της διοικητικής διαδικασίας. Η αξιολόγηση της πηγής στην οποία οφείλεται η τυχόν μείωση της αποτελεσματικότητας των δικαιωμάτων άμυνας πρέπει να επεκταθεί σε ολόκληρη τη διαδικασία αυτή, λαμβανομένης υπόψη της συνολικής διάρκειάς της.

56 Έτσι, το Πρωτοδικείο υπέπεσε σε νομική πλάνη κατά το μέρος που, στην αναιρεσιβαλλόμενη απόφαση, περιόρισε μόνο στο δεύτερο στάδιο της διοικητικής διαδικασίας την εξέταση της φερόμενης προσβολής των δικαιωμάτων άμυνας λόγω της υπερβολικής διάρκειας της διαδικασίας αυτής. Παρέλειψε να εξετάσει αν η καταλογιστέα στην Επιτροπή υπερβολική διάρκεια του συνόλου της διοικητικής διαδικασίας, περιλαμβανομένου του σταδίου πριν από την ανακοίνωση των αιτιάσεων, μπόρεσε να θίξει τις μελλοντικές δυνατότητες άμυνας της FEG και της TU και αν, ειδικότερα, η τελευταία απέδειξε το γεγονός αυτό.

57 Επομένως, ο πρώτος λόγος αναιρέσεως πρέπει να γίνει δεκτός κατά το μέρος που στηρίζεται σε νομική πλάνη κατά την αξιολόγηση της αρχής της εύλογης προθεσμίας. Συνεπώς, η αναιρεσιβαλλόμενη απόφαση πρέπει να αναιρεθεί εν μέρει, στο μέτρο που κρίθηκε ότι αυτή καθ' εαυτή η επιμήκυνση του πρώτου σταδίου της διοικητικής διαδικασίας δεν μπορούσε να θίξει τα δικαιώματα άμυνας της TU.

58 Βάσει του άρθρου 61, πρώτο εδάφιο, του Οργανισμού του Δικαστηρίου, όταν η αίτηση αναιρέσεως είναι βάσιμη, το Δικαστήριο αναιρεί την απόφαση του Πρωτοδικείου. Τότε, δύναται είτε να αποφανθεί το ίδιο οριστικά επί της διαφοράς, όταν είναι ώριμη προς εκδίκαση, είτε να αναπέμψει την υπόθεση στο Πρωτοδικείο.

59 Εν προκειμένω, εφόσον το ζήτημα της φερόμενης προσβολής των δικαιωμάτων άμυνας, το οποίο εξετάστηκε με γνώμονα την υπερβολική διάρκεια της διοικητικής διαδικασίας, συζητήθηκε ενώπιον του Πρωτοδικείου και εφόσον έτσι η TU είχε τη δυνατότητα να προβάλει τα σχετικά επιχειρήματά της, το Δικαστήριο είναι σε θέση να αποφανθεί επί της ουσίας.

60 Με την προσφυγή της ενώπιον του Πρωτοδικείου, η TU υποστηρίζει ότι η υπερβολική διάρκεια της διοικητικής διαδικασίας είχε συνέπειες για την άσκηση των δικαιωμάτων άμυνας και επομένως για την έκβαση της διαδικασίας που κινήθηκε εις βάρος της. Ισχυρίζεται ότι εμποδιζόταν να αμυνθεί ήδη από τότε που παρέλαβε την ανακοίνωση των αιτιάσεων.

61 Κατά συνέπεια, πρέπει να εξακριβωθεί αν η TU απέδειξε επαρκώς κατά νόμον ότι, κατά την ημερομηνία της ανακοινώσεως των αιτιάσεων, δηλαδή στις 3 Ιουλίου 1996, είχε δυσκολίες να αμυνθεί κατά των ισχυρισμών της Επιτροπής, δυσκολίες που ήσαν η συνέπεια της υπερβολικής διάρκειας της διοικητικής διαδικασίας.

62 Πρώτον, η TU παρατηρεί ότι οι παραβάσεις που η Επιτροπή προσάπτει με την επίμαχη απόφαση στηρίζονται κυρίως σε πρακτικά συζητήσεων μεταξύ των εκπροσώπων της FEG, της NAVEG και της TU. Πάντως, σε ορισμένες περιπτώσεις, οι υπάλληλοι της τελευταίας, που τότε έλαβαν μέρος στις συζητήσεις αυτές, προ πολλού δεν εργάζονται πια στην επιχείρηση αυτή. Έτσι, οι λαβόντες μέρος στις περιφερειακές συνελεύσεις της FEG, οι κ. Van Hulten, de Beun, Romein και Van Wingen, έχουν φύγει από την TU εδώ και μερικά χρόνια, είτε λόγω του ότι

συνταξιοδοτήθηκαν είτε λόγω του ότι έχουν αρρωστήσει. Όσο για τον κ. Coppoolse, τον οποίο οι αιτιολογικές σκέψεις 65 και 69 της εν λόγω αποφάσεως αφορούν ως πρόεδρο της FEG στην οποία εκπροσωπούσε την TU, από το 1989 δεν εργάζεται πια στην εταιρία αυτή και από την 1η Ιουνίου 1992 δεν εργάζεται ούτε στη Schotman που είναι η μητρική εταιρία της TU.

63 Η TU υποστηρίζει ότι, λόγω της απουσίας των προσώπων αυτών, δεν είναι λογικό να απαιτηθεί να ανασυστήσει το ακριβές πλαίσιο των συζητήσεων που έλαβαν χώρα τότε, προκειμένου να αμυνθεί κατά των παραβάσεων που η Επιτροπή της προσήψε με την ανακοίνωση των αιτιάσεων.

64 Εν προκειμένω, πρέπει να επισημανθεί ότι, στην προσφυγή της ενώπιον του Πρωτοδικείου, η TU παρέλειψε να διευκρινίσει την ημερομηνία κατά την οποία τα πρόσωπα αυτά έφυγαν από την επιχείρηση αυτή και τις περιστάσεις που μπορούσαν να αποδείξουν ότι, στις 3 Ιουλίου 1996, δεν ήταν πλέον δυνατόν να ληφθούν πληροφορίες από τα πρόσωπα αυτά. Αόριστα είναι και τα επιχειρήματα που η TU προβάλλει όσον αφορά τους λόγους για τους οποίους ήταν σημαντικό να προσεγγίσει τα πιο πάνω πρόσωπα για την άσκηση των δικαιωμάτων άμυνας. Η TU δεν αναφέρει ποιες είναι οι συγκεκριμένες αιτιάσεις που η Επιτροπή διατύπωσε στην επίμαχη απόφαση οι οποίες θα μπορούσαν να αντικρουστούν χάρη στην παρέμβαση των προσώπων αυτών.

65 Δεύτερον, η TU επικαλείται ένδεκα πρακτικά συναντήσεων στα οποία η Επιτροπή στηρίχθηκε για να διαπιστώσει την ύπαρξη συλλογικού καθεστώτος αποκλειστικότητας. Τρία από τα πρόσωπα που ήσαν παρόντα σε ορισμένες από τις συναντήσεις αυτές, και συγκεκριμένα οι κ. Vos (συνάντηση της TU με την επιχείρηση Holec), Van der Kaay (παρών στη συνέλευση της περιφέρειας «Zuid-Nederland» της FEG της 14ης Φεβρουαρίου 1990) και Van Nieuwenhof (παρών στη συνέλευση της ίδιας περιφέρειας της 28ης Μαΐου 1991), δεν μπορούν πια να τεθούν σε βοήθεια της TU.

66 Η TU υποστηρίζει ότι, ακόμη και αν ήταν σε θέση να ζητήσει τη συνδρομή των ενδιαφερόμενων, πάλι θα ήταν αδύνατον να ανασυστήσει τις συζητήσεις πέντε έως οκτώ χρόνια από τότε που αυτές έγιναν.

67 Εν προκειμένω, πρέπει να υπομνησθεί ότι η ανακοίνωση των αιτιάσεων απεστάλη στην TU στις 3 Ιουλίου 1996. Πάντως, η TU δεν αναφέρει την ημερομηνία αποχωρήσεως των τριών σχετικών προσώπων ούτε τον λόγο για τον οποίο το γεγονός ότι δεν μπορεί πια να ζητηθεί η συνδρομή των προσώπων αυτών μπόρεσε να θίξει την άμυνά της κατά των αιτιάσεων της Επιτροπής.

68 Επιπλέον, δεν αμφισβητείται ότι, τουλάχιστον όσον αφορά τη συνέλευση της περιφέρειας «Zuid-Nederland» της FEG της 14ης Φεβρουαρίου 1990, η TU εκπροσωπήθηκε όχι μόνον από τον κ. Van der Kaay, αλλά και από άλλα πρόσωπα τα οποία η τελευταία δεν ισχυρίστηκε ότι δεν μπορεί να βρει.

69 Από όλα τα πιο πάνω προκύπτει ότι η TU δεν κατάφερε να αποδείξει, στηριζόμενη σε πειστικά αποδεικτικά στοιχεία, ότι η προσβολή των δικαιωμάτων άμυνας απέρρευσε από την υπερβολική διάρκεια του σταδίου πριν από την ανακοίνωση των αιτιάσεων και ότι, ήδη κατά την ημερομηνία της ανακοινώσεως αυτής, είχε ως εκ τούτου μειωθεί η δυνατότητά της να αμυνθεί αποτελεσματικά.

70 Η επιχειρηματολογία της TU δεν μπορεί να αποδείξει προσβολή των δικαιωμάτων άμυνας, η οποία πρέπει να εξετάζεται με γνώμονα τις ειδικές περιστάσεις κάθε συγκεκριμένης περιπτώσεως.

71 Έτσι, ο ισχυρισμός που η TU διατύπωσε προς στήριξη της προσφυγής της ενώπιον του Πρωτοδικείου και με τον οποίο προέβαλε παραβίαση της αρχής της εύλογης προθεσμίας είναι αβάσιμος και ως εκ τούτου πρέπει να απορριφθεί.

72 Κατά συνέπεια, η προσφυγή της TU ενώπιον του Πρωτοδικείου, κατά το μέρος που στηρίζεται στον πιο πάνω ισχυρισμό, πρέπει και αυτή να απορριφθεί.

Επί του δευτέρου λόγου αναιρέσεως με τον οποίο προβάλλεται ότι απορρίφθηκε η μεταγενέστερη της προειδοποιητικής επιστολής απενοχοποιητική απόδειξη

Επιχειρηματολογία των διαδίκων

73 Η TU θεωρεί ότι υπάρχει εσωτερική αντίφαση στο σκεπτικό της αναιρεσιβαλλομένης αποφάσεως, οπότε υπάρχει ελάττωμα στην αιτιολογία της αποφάσεως αυτής λόγω του διφορούμενου χαρακτήρα που έχει η σημασία που το Πρωτοδικείο έδωσε στην ημερομηνία κοινοποιήσεως της προειδοποιητικής επιστολής.

74 Αφενός, το Πρωτοδικείο έκρινε, στη σκέψη 79 της αναιρεσιβαλλομένης αποφάσεως, ότι η κοινοποίηση της ανακοινώσεως των αιτιάσεων συνιστά την ημερομηνία από την οποία διατυπώθηκαν επίσημα κατηγορίες κατά της TU. Από την κρίση αυτή προκύπτει ότι η TU δεν χρειαζόταν να αμυνθεί μέχρι την ημερομηνία αυτή, καθόσον ακόμη δεν της είχε διατυπωθεί επίσημη κατηγορία. Κατά συνέπεια, το Πρωτοδικείο δεν έλαβε υπόψη το χρονικό διάστημα πριν από την ανακοίνωση των αιτιάσεων για να κρίνει αν η Επιτροπή τήρησε την αρχή της εύλογης προθεσμίας πριν εκδώσει την επίμαχη απόφαση.

75 Αφετέρου, από τις σκέψεις 196 και 208 της αναιρεσιβαλλομένης αποφάσεως προκύπτει ότι το Πρωτοδικείο έκρινε ότι η TU βρέθηκε ουσιαστικά στη θέση του κατηγορούμενου από τότε που παρέλαβε την προειδοποιητική επιστολή ή, τουλάχιστον, από τότε που διατυπώθηκε η πρώτη αίτηση παροχής πληροφοριών. Έτσι, το Πρωτοδικείο, χωρίς καμία εξήγηση, απέρριψε την απενοχοποιητική απόδειξη που αντιστοιχεί στο χρονικό διάστημα μετά την παραλαβή της πιο πάνω επιστολής.

76 Κατά την TU, η αναιρεσιβαλλόμενη απόφαση πάσχει από σοβαρή ανεπάρκεια αιτιολογίας και το Πρωτοδικείο προσέβαλε τα δικαιώματα άμυνας.

77 Η Επιτροπή ισχυρίζεται ότι ο δεύτερος λόγος αναιρέσεως στηρίζεται σε δύο ανακριβείς προϋποθέσεις.

78 Πρώτον, το Πρωτοδικείο έλαβε υπόψη την περίοδο πριν από την ανακοίνωση των αιτιάσεων όταν αξιολόγησε το εύλογο του χρονικού διαστήματος που διέρρευσε μεταξύ των πρώτων πράξεων της διοικητικής διαδικασίας και της εκδόσεως της επίμαχης αποφάσεως.

79 Δεύτερον, η Επιτροπή ισχυρίζεται ότι το Πρωτοδικείο εξέτασε τα έγγραφα και επιχειρήματα που επικαλέστηκε η TU και διαπίστωσε ότι δεν έχουν την αποδεικτική ισχύ που τους απέδιδε η TU. Η Επιτροπή θεωρεί ότι το Πρωτοδικείο, κατά την εκτίμησή του, έδωσε σημασία και στο γεγονός ότι τα έγγραφα στα οποία στηρίζεται η TU καταρτίστηκαν μόνον αφότου όλοι ο ενδιαφερόμενοι είχαν ενημερωθεί για την κίνηση διοικητικής διαδικασίας από την Επιτροπή.

80 Κατά την Επιτροπή, με αυτόν τον λόγο αναιρέσεως επιδιώκεται να εξεταστεί από το Δικαστήριο η πραγματική εκτίμηση του Πρωτοδικείου σχετικά με την αποδεικτική ισχύ των εγγράφων της δικογραφίας και επομένως ο λόγος αυτός πρέπει να απορριφθεί ως απαράδεκτος.

Εκτίμηση του Δικαστηρίου

— Προκαταρκτικές παρατηρήσεις

81 Πρέπει να υπομνησθούν τα όρια του δικαστικού ελέγχου που ασκείται από το Δικαστήριο στο πλαίσιο αιτήσεως αναιρέσεως.

82 Από τα άρθρα 225 ΕΚ και 58, πρώτο εδάφιο, του Οργανισμού του Δικαστηρίου προκύπτει ότι μόνον το Πρωτοδικείο είναι αρμόδιο, αφενός, να διαπιστώσει τα πραγματικά περιστατικά, εκτός αν η ανακρίβεια των διαπιστώσεών του απορρέει από έγγραφα του φακέλου που του υποβλήθηκαν, και, αφετέρου, να εκτιμήσει τα περιστατικά αυτά. Όταν το Πρωτοδικείο έχει διαπιστώσει ή εκτιμήσει τα πραγματικά περιστατικά, το Δικαστήριο είναι αρμόδιο να ασκήσει βάσει του άρθρου 225 ΕΚ έλεγχο όσον αφορά τον νομικό χαρακτηρισμό των περιστατικών αυτών και τις έννομες συνέπειες που συνήγαγε εντεύθεν το Πρωτοδικείο (βλ., μεταξύ άλλων, την προαναφερθείσα απόφαση Baustahlgewebe κατά Επιτροπής, σκέψη 23, και την απόφαση της 6ης Απριλίου 2006, C-551/03 P, General Motors κατά Επιτροπής, Συλλογή 2006, σ. I-3173, σκέψη 51).

83 Κατά συνέπεια, το Δικαστήριο δεν είναι αρμόδιο να διαπιστώσει τα πραγματικά περιστατικά ούτε, κατ' αρχήν, να εξετάσει τις αποδείξεις που το Πρωτοδικείο δέχθηκε σε σχέση με τα περιστατικά αυτά. Συγκεκριμένα, όταν οι αποδείξεις αυτές ελήφθησαν νομότυπα και όταν τηρήθηκαν οι γενικές αρχές του δικαίου και οι εφαρμοστέοι δικονομικοί κανόνες περί βάρους αποδείξεως και περί διεξαγωγής των αποδείξεων, μόνο στο Πρωτοδικείο απόκειται να εκτιμήσει την αξία που πρέπει να δοθεί στα στοιχεία που του υποβλήθηκαν. Κατά συνέπεια, η εκτίμηση αυτή, εκτός αν παραμορφώθηκε το περιεχόμενο των στοιχείων αυτών, δεν αποτελεί νομικό ζήτημα το οποίο, ως τέτοιο, υπόκειται στον έλεγχο του Δικαστηρίου (προαναφερθείσες αποφάσεις Baustahlgewebe κατά Επιτροπής, σκέψη 24, και General Motors κατά Επιτροπής, σκέψη 52).

84 Εξάλλου, πρέπει να υπομνησθεί ότι το ζήτημα αν είναι αντιφατική ή ανεπαρκής η αιτιολογία μιας αποφάσεως του Πρωτοδικείου είναι νομικό ζήτημα το οποίο, ως τέτοιο, μπορεί να τεθεί στο πλαίσιο αιτήσεως αναιρέσεως (αποφάσεις της 7ης Μαΐου 1998, C-401/96 P, Somaco κατά Επιτροπής, Συλλογή 1998, σ. I-2587, σκέψη 53, και της 13ης Δεκεμβρίου 2001, C-446/00 P, Cubero Vermurie κατά Επιτροπής, Συλλογή 2001, σ. I-10315, σκέψη 20).

85 Όσο για την υποχρέωση αιτιολογήσεως, από πάγια νομολογία προκύπτει ότι η υποχρέωση αυτή δεν επιβάλλει στο Πρωτοδικείο να παραθέσει αιτιολογία που να ακολουθεί σε όλη τους την έκταση και έναν προς έναν όλους τους συλλογισμούς που διατύπωσαν οι διάδικοι. Κατά συνέπεια, η αιτιολογία μπορεί να είναι έμμεση, υπό την προϋπόθεση ότι δίνει στους μεν ενδιαφερόμενους τη δυνατότητα να γνωρίσουν τους λόγους για τους οποίους ελήφθησαν τα σχετικά μέτρα, στο δε

αρμόδιο δικαστήριο επαρκή στοιχεία για να ασκήσει τον έλεγχό του (βλ., στο ίδιο πνεύμα, την απόφαση της 7ης Ιανουαρίου 2004, C-204/00 P, C-205/00 P, C-211/00 P, C-213/00 P, C-217/00 P και C-219/00 P, Aalborg Portland κ.λπ. κατά Επιτροπής, Συλλογή 2004, σ. I-123, σκέψη 372).

— Εξέταση του δευτέρου λόγου αναιρέσεως

86 Στο μέτρο που, με τον δεύτερο λόγο αναιρέσεως, η TU προσπαθεί να αποδείξει ότι είναι ανεπαρκής και μάλιστα αντιφατική η αιτιολογία της αναιρεσιβαλλομένης αποφάσεως σχετικά με την απόρριψη της αποδεικτικής ισχύος ορισμένων εγγράφων, ο λόγος αυτός είναι παραδεκτός.

87 Στο πλαίσιο των προσφυγών τους ενώπιον του Πρωτοδικείου, η TU και η FEG αμφισβήτησαν τα στοιχεία που η Επιτροπή δέχθηκε στην επίμαχη απόφαση ως παραδείγματα της εφαρμογής μιας συμφωνίας κυρίων μεταξύ της NAVEG και της FEG σχετικά με τον εφοδιασμό των μελών της τελευταίας (στο εξής: συμφωνία κυρίων). Στο πλαίσιο αυτό, έγινε επίκληση, μεταξύ άλλων, δύο επιστολών της Spaanderman Licht, μιας επιχειρήσεως η οποία είναι μέλος της NAVEG.

88 Στις σκέψεις 196 και 208 της αναιρεσιβαλλομένης αποφάσεως, το Πρωτοδικείο εξέτασε την αποδεικτική ισχύ των επιστολών αυτών.

89 Όσον αφορά ειδικά την επιστολή της 14ης Αυγούστου 1991, το Πρωτοδικείο, στην πιο πάνω σκέψη 196, αξιολόγησε την αποδεικτική της ισχύ θέτοντας το κείμενο της πιο πάνω επιστολής στο πλαίσιο εντός του οποίου αυτή καταρτίστηκε. Πρώτον, σημείωσε ότι η επιστολή αυτή απευθύνθηκε στη NAVEG σε απάντηση ερωτήσεως που η τελευταία είχε θέσει πριν από δύο ημέρες. Κατά συνέπεια, η NAVEG είναι εκείνη που έλαβε την πρωτοβουλία να ρωτήσει τη Spaanderman Licht σχετικά με τους λόγους που την οδήγησαν να μην εφοδιάζει τη CEF. Δεύτερον, το Πρωτοδικείο

εξέθεσε ότι η επιστολή αυτή είναι μεταγενέστερη των αιτήσεων παροχής πληροφοριών που η Επιτροπή διατύπωσε προς τη FEG και την TU στις 25 Ιουλίου 1991 και ότι ως εκ τούτου δεν είναι πειστική.

90 Όσον αφορά την επιστολή που στις 22 Μαΐου 1991 απευθύνθηκε στη CEF από τη Spaanderman Licht, το Πρωτοδικείο διαπίστωσε ότι η τελευταία περιορίστηκε να αναφέρει ότι δεν επιθυμεί να επεκτείνει το δίκτυό της μεταπωλητών. Πάντως, το Πρωτοδικείο παρατήρησε ότι η επιστολή αυτή καταρτίστηκε όταν διεξαγόταν η έρευνα της Επιτροπής.

91 Έτσι, από τις σκέψεις 196 και 208 της αναιρεσιβαλλομένης αποφάσεως προκύπτει ότι το Πρωτοδικείο αιτιολόγησε επαρκώς τον μη πειστικό χαρακτήρα των πιο πάνω επιστολών και την απόρριψή τους ως απενοχοποιητικής αποδείξεως.

92 Όσο για την προβαλλόμενη από την TU αντίφαση στο σκεπτικό της αναιρεσιβαλλομένης αποφάσεως, διαπιστώνεται ότι, όπως παρατήρησε η γενική εισαγγελέας στο σημείο 27 των προτάσεών της, ελλείψει οποιασδήποτε λογικής σχέσεως μεταξύ της εκτιμήσεως του εύλογου της διάρκειας της διοικητικής διαδικασίας και της εκτιμήσεως της αποδεικτικής ισχύος των εγγράφων που υποβλήθηκαν στο Πρωτοδικείο ως αποδείξεις, η αναιρεσιβαλλόμενη απόφαση δεν περιέχει καμία αντίφαση.

93 Εξάλλου, η αποδεικτική ισχύς, που μόνο στο Πρωτοδικείο απόκειται να εκτιμήσει, των στοιχείων που υποβλήθηκαν στο τελευταίο από τους διαδίκους ως αποδείξεις δεν εξαρτάται οπωσδήποτε από το στάδιο της διοικητικής διαδικασίας κατά τη διάρκεια της οποίας καταρτίστηκαν. Όπως παρατήρησε η γενική εισαγγελέας στο σημείο 28 των προτάσεών της, η αποδεικτική αυτή ισχύς πρέπει να εξακριβωθεί λαμβανομένων υπόψη όλων των περιστάσεων της συγκεκριμένης υποθέσεως. Πάντως, από τις σκέψεις 196 και 208 της αναιρεσιβαλλομένης αποφάσεως προκύπτει ότι το γεγονός ότι η Επιτροπή είχε ήδη αρχίσει την έρευνά της δεν είναι ο μόνος καθοριστικός παράγοντας για τον οποίο το Πρωτοδικείο απέρριψε, ειδικά, τις από 22 Μαΐου και 14 Αυγούστου 1991 επιστολές της Spaanderman Licht

ως μη ικανές να θέσουν υπό αμφισβήτηση τις αποδείξεις που η Επιτροπή είχε προσκομίσει σχετικά με την εφαρμογή της συμφωνίας κυρίων. Κατά συνέπεια, οι πιο πάνω σκέψεις 196 και 208 δεν μπορούν να ερμηνευθούν υπό την έννοια ότι αυτομάτως ουδεμία αποδεικτική ισχύς δύναται να δοθεί σε έγγραφο που συνετάγη ενώ διεξαγόταν η έρευνα της Επιτροπής.

94 Κατόπιν των ανωτέρω, ο δεύτερος λόγος αναιρέσεως πρέπει να απορριφθεί ως αβάσιμος.

Επί του τρίτου λόγου αναιρέσεως ο οποίος αφορά τη συμμετοχή της TU στις παραβάσεις που διαπίστωσε η Επιτροπή

95 Η TU προσάπτει στο Πρωτοδικείο ότι υπέπεσε σε νομική πλάνη ή, τουλάχιστον, αιτιολόγησε με ακατανόητο τρόπο την αναιρεσιβαλλόμενη απόφαση όταν έκρινε, στις σκέψεις 367 και 379 της αναιρεσιβαλλομένης αποφάσεως, ότι η Επιτροπή καλώς προσήψε στην TU ότι είχε ενεργό συμμετοχή στις παραβάσεις σχετικά με το συλλογικό καθεστώς αποκλειστικότητας και με τις συμφωνίες περί των τιμών της FEG. Ο τρίτος λόγος αναιρέσεως έχει τρία σκέλη.

Επί του πρώτου σκέλους του τρίτου λόγου αναιρέσεως το οποίο αφορά τη συμμετοχή της TU στο συλλογικό καθεστώς αποκλειστικότητας

— Επιχειρηματολογία των διαδίκων

96 Με αυτό το σκέλος του τρίτου λόγου αναιρέσεως, η TU ισχυρίζεται ότι το Πρωτοδικείο υπέπεσε σε νομική πλάνη ή, τουλάχιστον, αιτιολόγησε με ακατανόητο τρόπο την αναιρεσιβαλλόμενη απόφαση όταν εκτίμησε ότι η TU είχε ενεργό συμμετοχή στο συλλογικό καθεστώς αποκλειστικότητας το οποίο είχε τη μορφή της συμφωνίας κυρίων.

97 Πρώτον, το Πρωτοδικείο δεν έλαβε υπόψη τους κανόνες εσωτερικής λειτουργίας της FEG ούτε το ολλανδικό νομικό καθεστώς των σωματείων.

98 Η TU υπενθυμίζει συναφώς ότι υποστήριξε ενώπιον του Πρωτοδικείου ότι, από νομικής απόψεως, δεν μπορούσε να έχει καμία επιρροή στις αποφάσεις της FEG. Εκθέτει ότι, παρά τον ισχυρισμό αυτόν, το Πρωτοδικείο έκρινε, στη σκέψη 352 της αναιρεσιβαλλομένης αποφάσεως, ότι δεν ασκούν επιρροή ούτε οι αντιρρήσεις που προέβαλε σχετικά με τον ισχυρισμό της Επιτροπής ότι η TU είχε σημαντικό ρόλο στο συλλογικό καθεστώς αποκλειστικότητας ούτε οι αντιρρήσεις που αφορούν τους κανόνες εσωτερικής λειτουργίας της FEG και την ολλανδική νομοθεσία περί σωματείων.

99 Στο σημείο αυτό, η εκτίμηση του Πρωτοδικείου είναι ακατανόητη καθόσον, στη σκέψη 356 της αναιρεσιβαλλομένης αποφάσεως, κρίθηκε ότι οι ίδιοι κανόνες εσωτερικής λειτουργίας της FEG όντως ασκούν επιρροή για να αξιολογηθεί ο ρόλος της TU στον χειρισμό των υποθέσεων της ενώσεως αυτής.

100 Εν προκειμένω, η Επιτροπή ισχυρίζεται ότι αυτή η φερόμενη αντίφαση μεταξύ των σκέψεων 352 και 356 της αναιρεσιβαλλομένης αποφάσεως στηρίζεται σε εσφαλμένη ερμηνεία της αποφάσεως αυτής.

101 Έτσι, κατά την Επιτροπή, στη σκέψη 352 της αναιρεσιβαλλομένης αποφάσεως, το Πρωτοδικείο έκρινε ότι η TU δεν μπορεί να καλύπτεται πίσω από το γράμμα των κανόνων εσωτερικής λειτουργίας της FEG ή τις διατάξεις της ολλανδικής νομοθεσίας περί σωματείων για να υποστηρίξει ότι δεν είχε συμμετοχή στις παραβάσεις που διαπιστώθηκαν. Η Επιτροπή ισχυρίζεται ότι το Πρωτοδικείο υπογράμμισε ότι έπρεπε να ληφθεί υπόψη μόνο εκείνο που έγινε πραγματικά και όχι εκείνο που τυπικά μπορούσε να γίνει ή είχε επιτραπεί.

102 Εξάλλου, στη σκέψη 356 της αναιρεσιβαλλομένης αποφάσεως, το Πρωτοδικείο έκρινε, στηριζόμενο ακριβώς στην αξιολόγηση του πραγματικού ρόλου της TU στις υποθέσεις της FEG, ότι η TU είχε όντως συμμετοχή στο συλλογικό καθεστώς αποκλειστικότητας.

103 Δεύτερον, η TU χαρακτηρίζει ακατανόητη τη συλλογιστική του Πρωτοδικείου στη σκέψη 353 της αναιρεσιβαλλομένης αποφάσεως, όπου επιβεβαιώθηκε το κριτήριο που εφαρμόστηκε από την Επιτροπή στην επίμαχη απόφαση, δηλαδή η σύμπτωση συμφερόντων μεταξύ της FEG και της TU. Κατά την τελευταία, το γεγονός ότι είναι μία από τις μεγαλύτερες επιχειρήσεις μέλη της FEG δεν αποδεικνύει την ύπαρξη «φυσικής συγκλίσεως συμφερόντων» μεταξύ της ίδιας και της ενώσεως αυτής.

104 Εφόσον εν προκειμένω δεν ασκεί επιρροή το κριτήριο που στηρίζεται στη σύμπτωση συμφερόντων, το Πρωτοδικείο όφειλε να εξετάσει αν υπήρχε κοινή βούληση μεταξύ της TU και της FEG.

105 Εν προκειμένω, η Επιτροπή υποστηρίζει ότι η διαπίστωση του Πρωτοδικείου σχετικά με τη σύγκλιση συμφερόντων μεταξύ της FEG και της TU δεν στηρίζεται αποκλειστικά στο γεγονός ότι η τελευταία ήταν ένα από τα μεγαλύτερα και κύρια μέλη της FEG. Κατά την Επιτροπή, από τη σκέψη 356 της αναιρεσιβαλλομένης αποφάσεως προκύπτει ότι το Πρωτοδικείο έλαβε υπόψη και το γεγονός ότι, επί πλείστα όσα έτη, εκπρόσωπος της TU μετείχε στο διοικητικό συμβούλιο της FEG, έχοντας μάλιστα επί ορισμένο χρόνο την προεδρία του οργάνου αυτού, και ότι η εν λόγω εταιρία είχε έντονη εκπροσώπηση σε διάφορες επιτροπές προϊόντων.

106 Η Επιτροπή επικρίνει και τον ισχυρισμό της TU ότι το Πρωτοδικείο έπρεπε να εξετάσει αν υπήρχε «σύμπτωση βουλήσεως» μεταξύ της TU και της FEG. Κατά την Επιτροπή, το Πρωτοδικείο εξακρίβωσε αν η TU είχε συμμετοχή στο συλλογικό καθεστώς αποκλειστικότητας και εντεύθεν συνήγαγε ότι επρόκειτο περί αυτού, πράγμα που ήταν αρκετό για να της καταλογίσει μια παράβαση.

107 Τρίτον, η TU αναφέρεται στη διαπίστωση του Πρωτοδικείου, στη σκέψη 356 της αναιρεσιβαλλομένης αποφάσεως, ότι «είναι μία από τις σημαντικότερες επιχειρήσεις μέλη της FEG» και ότι «[α]υτός είναι ο λόγος για τον οποίο ορισμένοι από τα διευθυντικά της στελέχη ή τους υπαλλήλους της μετείχαν στο διοικητικό συμβούλιο της FEG και στη λήψη αποφάσεων των οργάνων της ενώσεως αυτής μεταξύ 1985 και 1995», και θεωρεί ότι η διαπίστωση αυτή είναι ανεπαρκής για να αποδειχθεί αν είχε «ενεργό» συμμετοχή στην παράβαση την οποία αφορά το άρθρο 1 της επίμαχης αποφάσεως.

108 Εν προκειμένω, η Επιτροπή έπρεπε να εξετάσει αν η TU είχε, με οποιονδήποτε τρόπο, εγκρίνει τη συμπεριφορά του εκπροσώπου «της» στο διοικητικό συμβούλιο της FEG και επομένως είχε εγκρίνει την πολιτική της τελευταίας καθώς και την εφαρμογή της πολιτικής αυτής. Η Επιτροπή δεν έκανε κάτι τέτοιο και επομένως το Πρωτοδικείο προέβη στο σημείο αυτό σε εσφαλμένη εκτίμηση.

109 Η Επιτροπή ισχυρίζεται συναφώς ότι η TU εμφανώς παραβλέπει όλες τις αποδείξεις που το Πρωτοδικείο ανέλυσε στις σκέψεις 356 έως 361 της αναιρεσιβαλλομένης αποφάσεως. Υπενθυμίζει ότι το Πρωτοδικείο διαπίστωσε, στις εν λόγω σκέψεις, τη συμμετοχή της TU στη συμφωνία κυρίων, καθόσον η TU όχι μόνον ήταν παρούσα στις συναντήσεις κατά τις οποίες συζητήθηκε η συμφωνία αυτή, χωρίς να λάβει τις αποστάσεις της από την εν λόγω συμφωνία, αλλά και είχε άμεση ανάμειξη στην προετοιμασία και στην εφαρμογή της συμφωνίας αυτής, ως μέλος του διοικητικού συμβουλίου της FEG.

110 Επομένως, το Πρωτοδικείο, κατά την αξιολόγηση της δυνατότητας να καταλογιστεί στην TU η συμμετοχή της στο συλλογικό καθεστώς αποκλειστικότητας, εφάρμοσε ορθό νομικό κριτήριο.

— Εκτίμηση του Δικαστηρίου

111 Με το πρώτο σκέλος του τρίτου λόγου αναιρέσεως, η TU αμφισβητεί στην ουσία τα νομικά κριτήρια στα οποία το Πρωτοδικείο στηρίχθηκε για να αξιολογήσει τα

αποδεικτικά στοιχεία που η Επιτροπή προσκόμισε για να αποδείξει τη συμμετοχή της TU στο συλλογικό καθεστώς αποκλειστικότητας. Δεδομένου ότι η εκτίμηση της δυνατότητας καταλογισμού μιας παραβάσεως σε μια επιχείρηση αποτελεί νομικό ζήτημα, του Δικαστηρίου έργο είναι να εξετάσει αν το Πρωτοδικείο υπέπεσε σε νομική πλάνη όταν έκρινε ότι η Επιτροπή σωστά θεώρησε ότι η TU είχε ενεργό συμμετοχή σε μια τέτοια αντίθετη προς τον ανταγωνισμό συμπεριφορά.

112 Επιπλέον, στο πλαίσιο του υπό εξέταση σκέλους του τρίτου λόγου αναιρέσεως, η TU επικρίνει την ανεπαρκή αιτιολογία που φέρεται ότι υπάρχει σε διάφορες σκέψεις της αναιρεσιβαλλομένης αποφάσεως οι οποίες αφορούν τη συμμετοχή της στο συλλογικό καθεστώς αποκλειστικότητας.

113 Επομένως, το πρώτο σκέλος του τρίτου λόγου αναιρέσεως είναι παραδεκτό.

114 Κατά πάγια νομολογία του Δικαστηρίου, είναι αρκετό να δείξει η Επιτροπή ότι η σχετική επιχείρηση έλαβε μέρος σε συναντήσεις κατά τις οποίες συνήφθησαν συμφωνίες που περιορίζουν τον ανταγωνισμό, χωρίς να αντιταχθεί εμφανώς σε αυτές, για να αποδείξει επαρκώς κατά νόμον τη συμμετοχή της επιχειρήσεως αυτής στη σύμπραξη. Όταν έχει αποδειχθεί ότι μια επιχείρηση έλαβε μέρος σε τέτοιες συναντήσεις, σε αυτήν απόκειται να προβάλει στοιχεία ικανά να στοιχειοθετήσουν το ότι η συμμετοχή της δεν είχε πνεύμα που στρεφόταν κατά του ανταγωνισμού, αποδεικνύοντας ότι είχε δηλώσει στους ανταγωνιστές της ότι μετέχει στις συναντήσεις αυτές υπό διαφορετικό πρίσμα από το δικό τους (βλ. τις αποφάσεις της 8ης Ιουλίου 1999, C-49/92 P, Επιτροπή κατά Anic Partecipazioni, Συλλογή 1999, σ. I-4125, σκέψη 96, και C-199/92 P, Hüls κατά Επιτροπής, Συλλογή 1999, σ. I-4287, σκέψη 155).

115 Από τις σκέψεις 359 έως 361 της αναιρεσιβαλλομένης αποφάσεως προκύπτει ότι οι αρχές αυτές είναι εκείνες στις οποίες στηρίχθηκε η εκτίμηση του Πρωτοδικείου σχετικά με την απόδειξη που η Επιτροπή προσκόμισε για να στηρίξει τη διαπίστωσή της όσον αφορά τη συμμετοχή της TU στο συλλογικό καθεστώς αποκλειστικότητας. Κατά την εξέτασή του, το Πρωτοδικείο ουδόλως έλαβε ως αφετηρία το ότι η

υπαγωγή μιας επιχειρήσεως σε μια επαγγελματική ένωση συνεπάγεται αυτόματα ότι οι διάφορες μορφές παραβατικής συμπεριφοράς της ενώσεως αυτής πρέπει να καταλογιστούν στην εν λόγω επιχείρηση. Εν προκειμένω, από τη σκέψη 355 της αναιρεσιβαλλομένης αποφάσεως προκύπτει σαφώς ότι το Πρωτοδικείο εφάρμοσε το κριτήριο της προσωπικής συμμετοχής στην παράβαση.

116 Το Πρωτοδικείο διαπίστωσε, στη σκέψη 357 της αναιρεσιβαλλομένης αποφάσεως, ότι η Επιτροπή συνέλεξε αποδεικτικά στοιχεία για την ύπαρξη της συμφωνίας κυρίων. Κατά το Πρωτοδικείο, η Επιτροπή συγκέντρωσε γραπτά στοιχεία για τις επαφές μεταξύ της FEG και της NAVEG κατά τις οποίες έγινε επίκληση της συμφωνίας κυρίων. Τα έγγραφα αυτά καλύπτουν μια περίοδο που αρχίζει στις 11 Μαρτίου 1986 με μια συνάντηση μεταξύ του διοικητικού συμβουλίου της NAVEG και αυτού της FEG. Η Επιτροπή έλαβε υπόψη και τα όσα διαμείφθηκαν κατά τις συναντήσεις των ίδιων διοικητικών συμβουλίων στις 28 Φεβρουαρίου 1989 και 25 Οκτωβρίου 1991, καθώς και μια επιστολή της FEG προς τη NAVEG της 18ης Νοεμβρίου 1991.

117 Όσον αφορά την προσωπική συμμετοχή της TU στη συμφωνία κυρίων, το Πρωτοδικείο διαπίστωσε, στη σκέψη 358 της αναιρεσιβαλλομένης αποφάσεως, ότι ναι μεν, μεταξύ των συναντήσεων των διοικητικών συμβουλίων της FEG και της NAVEG τις οποίες επικαλέστηκε η Επιτροπή, η TU δεν ήταν παρούσα ούτε εκπροσωπήθηκε στη συνάντηση της 28ης Φεβρουαρίου 1989, πλην όμως η FEG τήρησε πρακτικά της συναντήσεως αυτής. Εξάλλου, το Πρωτοδικείο παρατήρησε ότι η παρουσία της TU σε άλλες συναντήσεις (αυτές της 11ης Μαρτίου 1986 και 25ης Οκτωβρίου 1991) καθώς και η εκπροσώπησή της, το 1991, στο διοικητικό συμβούλιο της FEG δεν αμφισβητούνται.

118 Στη σκέψη 360 της αναιρεσιβαλλομένης αποφάσεως, το Πρωτοδικείο συνήγαγε ότι, ελλείψει αποδείξεως αποστασιοποιήσεως και, κατά μείζονα λόγο, λόγω της συμμετοχής της TU υπό την ιδιότητά της ως μέλους του διοικητικού συμβουλίου της FEG, έπρεπε να θεωρηθεί ότι η TU έλαβε μέρος στη συμφωνία κυρίων.

119 Επομένως, το Πρωτοδικείο δεν υπέπεσε σε νομική πλάνη κατά την εκτίμησή του σχετικά με τη συμμετοχή της TU στο συλλογικό καθεστώς αποκλειστικότητας.

120 Πρέπει να εξεταστούν και τα επιχειρήματα που η TU προέβαλε για να υποστηρίξει ότι έχουν ανεπαρκή αιτιολογία ορισμένες σκέψεις της αναιρεσιβαλλομένης αποφάσεως οι οποίες αφορούν τη συμμετοχή της στο συλλογικό καθεστώς αποκλειστικότητας.

121 Πρώτον, όσον αφορά το επιχείρημα της TU σχετικά με τη φερόμενη αντίφαση μεταξύ των σκέψεων 352 και 356 της αναιρεσιβαλλομένης αποφάσεως, από προσεκτική ανάγνωση των σκέψεων αυτών προκύπτει ότι δεν υπάρχει αντίφαση μεταξύ τους.

122 Έτσι, από τη σκέψη 350 της αναιρεσιβαλλομένης αποφάσεως προκύπτει ότι το Πρωτοδικείο εξέτασε τις αιτιάσεις της TU κατά των αποδείξεων της ενεργού συμμετοχής της στις παραβάσεις, και τούτο για να επιλύσει το ζήτημα αν η Επιτροπή είχε επαρκώς κατά νόμον αποδείξει τη συμμετοχή της εταιρίας αυτής στις παραβάσεις τις οποίες αφορούν τα άρθρα 1 και 2 της επίμαχης αποφάσεως.

123 Όσον αφορά τη συμμετοχή της TU στο συλλογικό καθεστώς αποκλειστικότητας, το Πρωτοδικείο απέρριψε, στη σκέψη 352 της αναιρεσιβαλλομένης αποφάσεως, την επιχειρηματολογία ότι η εταιρία αυτή δεν μπορούσε να έχει επιρροή στις αποφάσεις της FEG. Το Πρωτοδικείο διαπίστωσε ότι δεν ασκούν επιρροή τα επιχειρήματα της TU σχετικά με τους κανόνες εσωτερικής λειτουργίας της FEG και σχετικά με την ολλανδική νομοθεσία περί σωματείων. Το Πρωτοδικείο έκρινε ότι το ζήτημα ήταν αν η TU είχε συμμετοχή στη συμφωνία κυρίων και όχι αν το καταστατικό της FEG ή η πιο πάνω νομοθεσία επέτρεπε στην TU να έχει μια τέτοια συμμετοχή.

124 Η συλλογιστική αυτή ορθώς στηρίζεται στην ανάγκη να αποδειχθεί αν όντως υπήρξε συμμετοχή της TU στη συμφωνία κυρίων και όχι αν η συμμετοχή αυτή ήταν απλώς δυνατή.

125 Ακριβώς με τη συλλογιστική αυτή το Πρωτοδικείο έκρινε, στο πλαίσιο της εξετάσεως του αν η TU είχε όντως συμμετοχή στο συλλογικό καθεστώς αποκλειστικότητας, ότι έχει σημασία το γεγονός ότι ορισμένοι από τους διευθύνοντες και τους υπαλλήλους της TU μετείχαν στο διοικητικό συμβούλιο της FEG και αναφέρθηκε, στη σκέψη 356 της αναιρεσιβαλλομένης αποφάσεως, στο καταστατικό της τελευταίας για να υπενθυμίσει ότι το όργανο αυτό έχει τη γενική διεύθυνση της εν λόγω ενώσεως.

126 Κατά συνέπεια, στο σημείο αυτό το σκεπτικό της αναιρεσιβαλλομένης αποφάσεως δεν περιέχει καμία αντίφαση.

127 Δεύτερον, όσον αφορά την επίκριση της σκέψεως 353 της αναιρεσιβαλλομένης αποφάσεως, πρέπει να επισημανθεί ότι η από το Πρωτοδικείο διαπίστωση της συγκλίσεως των συμφερόντων της FEG και της TU δεν στηρίζεται αποκλειστικά στο γεγονός ότι η τελευταία ήταν μία από τις σημαντικότερες επιχειρήσεις μέλη της FEG. Συγκεκριμένα, από τη σκέψη 356 της εν λόγω αποφάσεως προκύπτει ότι το Πρωτοδικείο έλαβε υπόψη και το γεγονός ότι επί πλείστα όσα έτη εκπρόσωπος της TU μετείχε στο διοικητικό συμβούλιο της εν λόγω ενώσεως, ότι ο εκπρόσωπος αυτός είχε επί ορισμένο χρόνο την προεδρία του οργάνου αυτού και ότι η TU είχε έντονη εκπροσώπηση σε διάφορες επιτροπές προϊόντων.

128 Όσον αφορά τη φερόμενη ανάγκη να εξετάσει το Πρωτοδικείο την ύπαρξη κοινής βουλήσεως της TU και της FEG, επιβάλλεται η διαπίστωση ότι, εφόσον το Πρωτοδικείο εξακρίβωσε αν η TU είχε όντως συμμετοχή στη συμφωνία κυρίων και συνήγαγε ότι επρόκειτο περί αυτού, πληρούται η προϋπόθεση από την οποία εξαρτάται ο καταλογισμός της παραβάσεως αυτής στην εν λόγω επιχείρηση.

129 Κατόπιν των ανωτέρω, το πρώτο σκέλος του τρίτου λόγου αναιρέσεως πρέπει να απορριφθεί ως αβάσιμο.

Επί του δευτέρου σκέλους του τρίτου λόγου αναιρέσεως το οποίο αφορά τη συμμετοχή της TU στη διεύρυνση του συλλογικού καθεστώτος αποκλειστικότητας

— Επιχειρηματολογία των διαδίκων

130 Η TU ισχυρίζεται ότι το Πρωτοδικείο υπέπεσε σε νομική πλάνη ή, τουλάχιστον, αιτιολόγησε με ακατανόητο τρόπο την αναιρεσιβαλλόμενη απόφαση όταν έκρινε αν είχε ενεργό συμμετοχή —και, αν ναι, για πόσο χρονικό διάστημα— στις εναρμονισμένες πρακτικές της FEG ή, τουλάχιστον, των μελών της ενώσεως αυτής με τις οποίες επιδιωκόταν να προσχωρήσουν στη συμφωνία κυρίων επιχειρήσεις που δεν ήσαν μέλη της NAVEG.

131 Ουδόλως ελήφθη υπόψη το γεγονός ότι η TU πίεσε την τελευταία φορά στις 2 Ιουλίου 1991 έναν κατασκευαστή μη μέλος της NAVEG να μη παραδίδει ηλεκτρολογικά εξαρτήματα σε επιχειρήσεις μη μέλη της FEG. Έτσι, η TU ισχυρίζεται ότι είναι εσφαλμένο να πει κανείς έμμεσα, όπως έκανε το Πρωτοδικείο, ότι η TU είχε μετά τις 2 Ιουλίου 1991 ενεργό συμμετοχή στην κατά το άρθρο 1 της επίμαχης αποφάσεως παράβαση ή ότι, τουλάχιστον, η αναιρεσιβαλλόμενη απόφαση είναι στο σημείο αυτό ανεπαρκώς αιτιολογημένη. Μετά την ημερομηνία αυτή, η Επιτροπή δεν ανέφερε καμία σχετική δραστηριότητα της TU.

132 Εν προκειμένω, η Επιτροπή ισχυρίζεται ότι η TU προσπαθεί να αμφισβητήσει την πραγματική εκτίμηση του Πρωτοδικείου σχετικά με την ημερομηνία της 2ας Ιουλίου 1991 και ότι, κατά πάγια νομολογία, κάποιος ο οποίος έλαβε μέρος σε απαγορευμένη συμφωνία θεωρείται υπεύθυνος για τη συμφωνία αυτή μέχρις ότου αποστασιοποιηθεί δημόσια από το περιεχόμενό της, πράγμα που η TU ποτέ δεν έκανε.

133 Όλως επικουρικώς, η Επιτροπή ισχυρίζεται ότι η TU αγνοεί τη διαπίστωση του Πρωτοδικείου στη σκέψη 366 της αναιρεσιβαλλομένης αποφάσεως ότι η TU πίεσε

επιχειρήσεις που δεν ανήκαν στη NAVEG, όχι μόνο σε ατομικό επίπεδο, αλλά και στη συνέχεια «κατόπιν συμφωνίας με άλλα μέλη της FEG». Η διαπίστωση αυτή αποτελεί πρόσθετο λόγο να θεωρηθεί η TU υπεύθυνη για την παράβαση καθ' όλο το χρονικό διάστημα κατά το οποίο διαπράχθηκε η παράβαση αυτή.

— Εκτίμηση του Δικαστηρίου

134 Εφόσον με το δεύτερο σκέλος του τρίτου λόγου αναιρέσεως αμφισβητούνται στην ουσία τα νομικά κριτήρια βάσει των οποίων το Πρωτοδικείο εξέτασε τις αποδείξεις που η Επιτροπή προσκόμισε για να στοιχειοθετήσει τη συμμετοχή της TU στη διεύρυνση του συλλογικού καθεστώτος αποκλειστικότητας, το σκέλος αυτό του λόγου αναιρέσεως είναι παραδεκτό.

135 Ωστόσο, με το σκέλος αυτό παραγνωρίζονται τα συμπεράσματα στα οποία το Πρωτοδικείο κατέληξε στις σκέψεις 365 έως 376 της αναιρεσιβαλλομένης αποφάσεως.

136 Έτσι, στη σκέψη 365 της αποφάσεως αυτής, το Πρωτοδικείο διαπίστωσε ότι η TU ήταν ένα από τα κύρια μέλη της FEG και ότι ως εκ τούτου εκπροσωπήθηκε στο διοικητικό συμβούλιο της τελευταίας συνεχώς μεταξύ του 1985 και του 1995, με εξαίρεση όμως το έτος 1990. Το Πρωτοδικείο παρατήρησε επιπλέον ότι, υπό την ιδιότητά αυτή, η TU είχε ευθέως ανάμειξη στη χάραξη της πολιτικής της FEG και/ή ήταν ενήμερη για τις συζητήσεις μεταξύ της ενώσεως αυτής και της NAVEG σχετικά με το συλλογικό καθεστώς αποκλειστικότητας, χωρίς ποτέ να προσπαθήσει να αποστασιοποιηθεί δημόσια.

137 Στη σκέψη 366 της αναιρεσιβαλλομένης αποφάσεως, το Πρωτοδικείο προσέθεσε ότι από τις αποδείξεις που η Επιτροπή εξέτασε στις αιτιολογικές σκέψεις 53 έως 70 της επίμαχης αποφάσεως προκύπτει επαρκώς κατά νόμον ότι η TU είχε ιδιαίτερα

σημαντικό ρόλο στην εναρμονισμένη πρακτική που συνίστατο στο να επεκταθεί το συλλογικό καθεστώς αποκλειστικότητας σε ορισμένους προμηθευτές που δεν ανήκαν στη NAVEG. Το Πρωτοδικείο διαπίστωσε ότι η TU, τόσο ατομικά όσο και από κοινού με άλλα μέλη της FEG, είχε πιέσει τις επιχειρήσεις αυτές να μη προμηθεύουν τους μη ανήκοντες στην τελευταία χονδρεμπόρους τους οποίους ανταγωνιζόταν.

138 Εφόσον το γεγονός ότι ασκήθηκαν τέτοιες πιέσεις διαπιστώθηκε από το Πρωτοδικείο κατά την ανέλεγκτη εκτίμησή του των πραγματικών περιστατικών, της οποίας την ακρίβεια δεν αμφισβητεί η TU, πρέπει να συναχθεί ότι το Πρωτοδικείο δεν υπέπεσε σε νομική πλάνη όταν έκρινε ότι σωστά η Επιτροπή θεώρησε ότι η TU είχε συμμετοχή στη διεύρυνση του συλλογικού καθεστώτος αποκλειστικότητας πέραν της 2ας Ιουλίου 1991, δεδομένου ότι το Πρωτοδικείο για να καταλήξει στο συμπέρασμα αυτό στηρίχθηκε στην αξιολόγηση του προσωπικού ρόλου της TU στην παράβαση αυτή. Επιπλέον, εν προκειμένω δεν μπορεί να διαπιστωθεί ελάττωμα στην αιτιολογία.

139 Υπό τις συνθήκες αυτές, το δεύτερο σκέλος του τρίτου λόγου αναιρέσεως πρέπει να απορριφθεί ως αβάσιμο.

Επί του τρίτου σκέλους του τρίτου λόγου αναιρέσεως το οποίο αφορά τη συμμετοχή της TU στην παράβαση σχετικά με τις τιμές

— Επιχειρηματολογία των διαδίκων

140 Η TU ισχυρίζεται ότι το Πρωτοδικείο υπέπεσε σε νομική πλάνη ή, τουλάχιστον, αιτιολόγησε με ακατανόητο τρόπο την αναιρεσιβαλλόμενη απόφαση όταν έκρινε ότι σωστά η Επιτροπή θεώρησε την TU υπεύθυνη για την κατά το άρθρο 2 της επίμαχης αποφάσεως παράβαση όσον αφορά τις συμφωνίες περί τιμών, λόγω της ενεργού συμμετοχής της στις συμφωνίες αυτές.

141 Η TU επικρίνει την κρίση του Πρωτοδικείου, στη σκέψη 371 της αναιρεσιβαλλομένης αποφάσεως, ότι «η TU δεν μπορεί να ισχυριστεί ότι η αναφερόμενη στο άρθρο 2 της [επίμαχης] αποφάσεως παράβαση αφορά, λόγω της φύσεώς της, μόνον τη FEG και δεν μπορεί, ως εκ τούτου, να της καταλογιστεί σχετική ευθύνη».

142 Η TU προσάπτει στο Πρωτοδικείο ότι έκρινε έμμεσα ότι είχε συμμετοχή σε εναρμονισμένη πρακτική εφαρμόζοντας δύο δεσμευτικές αποφάσεις, η μία από τις οποίες είχε ως αντικείμενο να υπάρχουν σταθερές τιμές και η άλλη είχε ως αντικείμενο τις δημοσιεύσεις. Από τη σκέψη 376 της αναιρεσιβαλλομένης αποφάσεως συνάγει ότι το Πρωτοδικείο εκτίμησε ότι απλώς και μόνον το γεγονός ότι η TU ήταν μέλος της FEG είναι αρκετό για να στοιχειοθετηθεί ευθύνη της για την παράβαση.

143 Η TU ισχυρίζεται ότι, αυτό καθ' εαυτό, το γεγονός ότι κάποιος είναι μέλος μιας ενώσεως επιχειρήσεων η οποία έχει παραβεί τους κανόνες ανταγωνισμού δεν είναι αρκετό για να καταλογιστεί η παράβαση αυτή σε αυτό το μέλος. Κατά την TU, πρέπει εν προκειμένω να υπάρχει ατομική δραστηριότητα που να μπορεί να αποδειχθεί και από την οποία να μπορεί να συναχθεί ότι το μέλος της σχετικής ενώσεως εξέφρασε τη θέλησή του να έχει συμμετοχή στη σχετική παράβαση.

144 Μη εξετάζοντας σε ποιο μέτρο η TU είχε όντως ανάμειξη στην κατά το άρθρο 2 της επίμαχης αποφάσεως παράβαση, το Πρωτοδικείο υπέπεσε σε νομική πλάνη ή, τουλάχιστον, στο σημείο αυτό αιτιολόγησε με ακατανόητο τρόπο την αναιρεσιβαλλόμενη απόφαση.

145 Εν προκειμένω, η Επιτροπή ισχυρίζεται ότι το τρίτο σκέλος του τρίτου λόγου αναιρέσεως στηρίζεται σε εσφαλμένη ερμηνεία της σκέψεως 371 της αναιρεσιβαλλομένης αποφάσεως.

146 Κατά την Επιτροπή, το Πρωτοδικείο υπενθύμισε, στην πιο πάνω σκέψη 371, ότι το άρθρο 3 της επίμαχης αποφάσεως θεώρησε την TU υπεύθυνη για τις παραβάσεις ειδικά λόγω της ενεργού συμμετοχής της σε αυτές. Η Επιτροπή υπογραμμίζει ότι, στη σκέψη 349 της αναιρεσιβαλλομένης αποφάσεως, το Πρωτοδικείο απέρριψε το επιχείρημα της TU ότι οι παραβάσεις τής καταλογίστηκαν απλώς και μόνο λόγω του ότι ήταν μέλος της FEG. Η απόρριψη αυτή εξηγήθηκε στις σκέψεις 351 έως 379 της ίδιας αποφάσεως, όπου το Πρωτοδικείο έκρινε βάσει των διαθεσίμων αποδείξεων —και όχι μόνο βάσει της υπαγωγής της TU στη FEG— ότι οι δύο παραβάσεις που διαπιστώθηκαν στην επίμαχη απόφαση μπορούσαν να καταλογιστούν στην TU.

— Εκτίμηση του Δικαστηρίου

147 Όπως παρατήρησε η γενική εισαγγελέας στο σημείο 51 των προτάσεών της, το Πρωτοδικείο ουδόλως έλαβε ως αφετηρία ότι η TU πρέπει αυτομάτως, ως μέλος της FEG, να θεωρηθεί υπεύθυνη για την παράνομη συμπεριφορά της ενώσεως αυτής.

148 Αντιθέτως, στις σκέψεις 375 έως 379 της αναιρεσιβαλλομένης αποφάσεως εξετάστηκε από το Πρωτοδικείο η προσωπική και ενεργός συμμετοχή της TU στην παράβαση σχετικά με τον καθορισμό των τιμών.

149 Κατά συνέπεια, ουδεμία νομική πλάνη δύναται να προσαφθεί στο Πρωτοδικείο. Επιπλέον, στο σημείο αυτό η αναιρεσιβαλλόμενη απόφαση είναι επαρκώς αιτιολογημένη.

150 Κατόπιν των ανωτέρω, το τρίτο σκέλος του τρίτου λόγου αναιρέσεως πρέπει να απορριφθεί ως αβάσιμο και επομένως ο λόγος αυτός αναιρέσεως πρέπει να απορριφθεί στο σύνολό του.

Επί του τετάρτου λόγου αναιρέσεως ο οποίος αφορά τον καθορισμό της διάρκειας των παραβάσεων που η Επιτροπή καταλόγισε στην TU

151 Με τον τέταρτο λόγο αναιρέσεως, ο οποίος έχει τρία σκέλη, η TU υποστηρίζει ότι το Πρωτοδικείο υπέπεσε σε νομική πλάνη ή, τουλάχιστον, αιτιολόγησε ανεπαρκώς την αναιρεσιβαλλόμενη απόφαση όσον αφορά τη διάρκεια κάθε μιας από τις διαρκείς παραβάσεις τις οποίες αφορούν τα άρθρα 1 και 2 της επίμαχης αποφάσεως. Τα ίδια χρονικά διαστήματα κακώς ελήφθησαν υπόψη για να υπολογιστεί η διάρκεια της παραβάσεως την οποία αφορά το άρθρο 3 της ίδιας αποφάσεως.

152 Η TU επικρίνει τη σκέψη 413 της αναιρεσιβαλλομένης αποφάσεως, όπου το Πρωτοδικείο έκρινε «ότι τα συστατικά στοιχεία των αναφερομένων στα άρθρα 1 και 2 της [επίμαχης] αποφάσεως παραβάσεων διήρκεσαν αντιστοίχως οκτώ, δεκαπέντε, εννέα, τέσσερα και έξι έτη».

Επί του πρώτου σκέλους του τετάρτου λόγου αναιρέσεως το οποίο αφορά τη διάρκεια του συλλογικού καθεστώτος αποκλειστικότητας

— Επιχειρηματολογία των διαδίκων

153 Η TU υποστηρίζει ότι το Πρωτοδικείο κακώς έκρινε ότι η παράβαση την οποία αφορά το άρθρο 1 της επίμαχης αποφάσεως ήταν ως εκ της φύσεώς της διαρκής και ότι διήρκεσε από τις 11 Μαρτίου 1986 μέχρι και τις 25 Φεβρουαρίου 1994. Εν προκειμένω, η TU παραπέμπει στη σκέψη 406 της αναιρεσιβαλλομένης αποφάσεως, όπου το Πρωτοδικείο έκρινε ότι οι παραβάσεις τις οποίες αφορούν τα άρθρα 1 και 2 της επίμαχης αποφάσεως έχουν «λόγω της φύσεώς τους» διαρκή χαρακτήρα, με το σκεπτικό ότι «[τ]α πραγματικά περιστατικά σχετικά με την επέκταση της συλλογικής συμφωνίας αποκλειστικής εμπορίας και την εκ μέρους της FEG αποστολή συστάσεων ως προς τις τιμές δεν συνιστούν αυτοτελείς παραβάσεις· πρόκειται για συστατικά στοιχεία των παραβάσεων». Το Πρωτοδικείο κακώς στηρίχθηκε σε «στοιχεία», ελλείψει άμεσων αποδείξεων εν προκειμένω.

154 Εξάλλου, η TU θεωρεί ότι, στη σκέψη 408 της αναιρεσιβαλλομένης αποφάσεως, το Πρωτοδικείο δεν εξήγησε τον λόγο για τον οποίο μπορούσε να πρόκειται για συλλογικό καθεστώς αποκλειστικότητας το οποίο είχε συμφωνηθεί μεταξύ της FEG και της NAVEG κατά το χρονικό διάστημα από τις 11 Μαρτίου 1986 μέχρι τις 25 Φεβρουαρίου 1994, ελλείψει αποδείξεων για την ύπαρξη τέτοιου καθεστώτος κατά τη διάρκεια ορισμένων περιόδων εντός των δύο αυτών ημερομηνιών. Έτσι, η ύπαρξη τέτοιας παραβάσεως δεν στηρίζεται σε καμία απόδειξη:

— κατά τη διάρκεια της περιόδου μεταξύ της 11ης Μαρτίου 1986, ημερομηνίας της συναντήσεως κατά την οποία η FEG και η NAVEG μίλησαν για πρώτη φορά για «συμφωνίες μεταξύ των δύο ενώσεων», και της 28ης Φεβρουαρίου 1989, ημερομηνίας κατά την οποία τα διοικητικά συμβούλια των δύο ενώσεων επικαλέστηκαν, για πρώτη φορά μετά την πιο πάνω συνάντηση, τη συμφωνία κυρίων·

— κατά τη διάρκεια της περιόδου μεταξύ της 18ης Νοεμβρίου 1991, ημερομηνίας κατά την οποία η FEG είχε για τελευταία φορά η ίδια αλληλογραφία με τη NAVEG, και της 25ης Φεβρουαρίου 1994, ημερομηνίας κατά την οποία η τελευταία υπογράμμισε για τελευταία φορά την ύπαρξη συλλογικού καθεστώτος αποκλειστικότητας μεταξύ της FEG και της NAVEG.

155 Η TU θεωρεί ότι το γεγονός αυτό αντίκειται στους κανόνες αποδείξεως. Ισχυρίζεται ότι μπορεί να θεωρηθεί ότι μια παράβαση συνεχίζεται επί χρονικό διάστημα που καλύπτει πλείστα όσα έτη αν αποδειχθεί ότι κατά τα έτη αυτά οι σχετικές επιχειρήσεις συνέχισαν να έχουν κοινή βούληση σχετικά με το αντικείμενο της παραβάσεως και ότι η παράβαση αυτή όντως συνέχισε να υπάρχει ή, τουλάχιστον, να υλοποιείται.

156 Κατά συνέπεια, το Πρωτοδικείο εφάρμοσε εσφαλμένο κριτήριο σχετικά με τις αποδείξεις.

157 Όσον αφορά τον τέταρτο λόγο αναιρέσεως στο σύνολό του, η Επιτροπή θεωρεί ότι ο λόγος αυτός είναι απαράδεκτος εφόσον με αυτόν αμφισβητείται η πραγματική εκτίμηση του Πρωτοδικείου ότι οι διαπιστωθείσες περιοριστικές του ανταγωνισμού πράξεις και μορφές συμπεριφοράς είχαν κοινό σκοπό και επομένως συνιστούσαν μία ενιαία παράβαση.

158 Επικουρικώς, όσον αφορά το πρώτο σκέλος του τετάρτου λόγου αναιρέσεως, η Επιτροπή ισχυρίζεται ότι στην επικρινόμενη από την TU σκέψη 406 της αναιρεσιβαλλομένης αποφάσεως εκτίθεται σαφώς ότι ο χαρακτηρισμός των πρακτικών που στην επίμαχη απόφαση διαπιστώθηκε ότι αποτελούν «διαρκείς παραβάσεις» ουδόλως αιτιολογήθηκε με αναφορά στη σχέση μεταξύ των διαφόρων πράξεων που περιόρισαν τον ανταγωνισμό, αλλά στηρίχθηκε στη φύση των παραβάσεων που έχουν σχέση με συμφωνίες οι οποίες συνήφθησαν για αόριστο χρονικό διάστημα και με πράξεις που είχαν σκοπό την εφαρμογή ή την επέκταση των συμφωνιών αυτών.

159 Όσον αφορά το επιχείρημα της TU σχετικά με τη διάρκεια του συλλογικού καθεστώτος αποκλειστικότητας και τη φερόμενη έλλειψη αποδείξεως ως προς την ύπαρξή του επί μακρά χρονικά διαστήματα, η Επιτροπή παραπέμπει στις σκέψεις 90, 406 και 411 της αναιρεσιβαλλομένης αποφάσεως, όπου το Πρωτοδικείο έκρινε κατ' επανάληψη ότι η παράβαση πρέπει να χαρακτηριστεί ως «διαρκής». Πάντως, όταν μια συμφωνία έχει συναφθεί για αόριστο χρονικό διάστημα, η Επιτροπή, ακριβώς λόγω της φύσεως της συμφωνίας αυτής, δεν οφείλει να αποδείξει την ύπαρξή της σε κάθε συγκεκριμένο χρονικό σημείο.

160 Η Επιτροπή συνάγει ότι, εφόσον οι προσαφθείσες παραβάσεις χαρακτηρίστηκαν «διαρκείς» από το Πρωτοδικείο, πράγμα που αποτελεί πραγματική διαπίστωση, και εφόσον κανένας από εκείνους που είχαν συμμετοχή στο συλλογικό καθεστώς αποκλειστικότητας δεν αποστασιοποιήθηκε ρητώς από το καθεστώς αυτό, ορθώς το Πρωτοδικείο έκρινε ότι η Επιτροπή δεν όφειλε να προσκομίσει πρόσθετες αποδείξεις για να στοιχειοθετήσει την ύπαρξη της συμφωνίας σε οποιοδήποτε χρονικό σημείο των περιόδων που ανέφερε η TU.

— Εκτίμηση του Δικαστηρίου

161 Στο πλαίσιο του πρώτου σκέλους του τετάρτου λόγου αναιρέσεως, η TU υποστηρίζει στην ουσία ότι το Πρωτοδικείο στηρίχθηκε σε εσφαλμένα νομικά κριτήρια για να αξιολογήσει την απόδειξη που η Επιτροπή προσκόμισε προς στήριξη της διαπιστώσεώς της σχετικά με τη διάρκεια του συλλογικού καθεστώτος αποκλειστικότητας στο οποίο προσάφθηκε στην TU ότι έλαβε μέρος. Στο μέτρο αυτό, το πιο πάνω σκέλος του τετάρτου λόγου αναιρέσεως αφορά ένα νομικό ζήτημα το οποίο δύναται να τεθεί στο Δικαστήριο στο πλαίσιο αιτήσεως αναιρέσεως, οπότε, πρέπει να θεωρηθεί παραδεκτό.

162 Εφόσον η ύπαρξη της συμφωνίας κυρίων είχε αμφισβητηθεί από τη FEG και την TU, το Πρωτοδικείο έκρινε, στη σκέψη 141 της αναιρεσιβαλλομένης αποφάσεως, ότι έπρεπε να εκτιμήσει αν, στην επίμαχη απόφαση, η Επιτροπή αντεπεξήλθε στο βάρος αποδείξεως όταν συνήγαγε ότι υπήρχαν αποδείξεις για την ύπαρξη της εν λόγω συμφωνίας κυρίων από τις 11 Μαρτίου 1986. Το Πρωτοδικείο εξέθεσε ότι η εκτίμηση αυτή στηριζόταν σε σφαιρική αξιολόγηση του συνόλου των κρίσιμων αποδείξεων και στοιχείων.

163 Αφού εξέτασε τη γένεση και την εφαρμογή της πιο πάνω συμφωνίας κυρίων, το Πρωτοδικείο παρατήρησε, στη σκέψη 210 της αναιρεσιβαλλομένης αποφάσεως, ότι, μετά από συνολική εκτίμηση, η TU και η FEG δεν κατόρθωσαν να θέσουν υπό αμφισβήτηση τον πειστικό, αντικειμενικό και συγκλίνοντα χαρακτήρα των στοιχείων που η Επιτροπή έλαβε υπόψη στην επίμαχη απόφαση.

164 Στο πλαίσιο της υπό κρίση αιτήσεως αναιρέσεως, η TU αμφισβητεί, μεταξύ άλλων, την καταλληλότητα της αναφοράς σε «στοιχεία» ως αποδείξεως της υπάρξεως και της διάρκειας του συλλογικού καθεστώτος αποκλειστικότητας.

165 Το επιχείρημα αυτό δεν μπορεί να γίνει δεκτό. Το Δικαστήριο έχει ήδη κρίνει ότι, στις περισσότερες περιπτώσεις, η ύπαρξη αντίθετης προς τον ανταγωνισμό πρακτικής ή συμφωνίας πρέπει να συναχθεί από ορισμένες συμπτώσεις και ορισμένα στοιχεία που, λαμβανόμενα μαζί υπόψη, μπορούν να αποτελέσουν, ελλείψει άλλης συνεπούς εξηγήσεως, την απόδειξη μιας παραβάσεως των κανόνων ανταγωνισμού (βλ. την προαναφερθείσα απόφαση Aalborg Portland κ.λπ. κατά Επιτροπής, σκέψη 57).

166 Όπως παρατήρησε η γενική εισαγγελέας στο σημείο 64 των προτάσεών της, τέτοια στοιχεία και τέτοιες συμπτώσεις καθιστούν δυνατό να αποκαλυφθούν όχι μόνον η ύπαρξη αντίθετων προς τον ανταγωνισμό μορφών συμπεριφοράς ή συμφωνιών, αλλά και η διάρκεια μιας αντίθετης προς τον ανταγωνισμό συνεχούς συμπεριφοράς και η περίοδος εφαρμογής μιας συμφωνίας που συνήφθη κατά παράβαση των κανόνων ανταγωνισμού.

167 Υπό το φως της νομολογίας αυτής, το Πρωτοδικείο δεν υπέπεσε σε νομική πλάνη κατά το μέρος που στήριξε την εκτίμησή του σχετικά με την ύπαρξη συλλογικού καθεστώτος αποκλειστικότητας και σχετικά με τη διάρκεια του καθεστώτος αυτού σε «σφαιρική αξιολόγηση του συνόλου των κρίσιμων αποδείξεων και στοιχείων». Ωστόσο, το ζήτημα ποια αποδεικτική ισχύς δόθηκε από το Πρωτοδικείο σε κάθε συστατικό των αποδείξεων και στοιχείων αυτών που προσκομίστηκαν από την Επιτροπή αποτελεί ζήτημα πραγματικής εκτιμήσεως το οποίο, ως τέτοιο, διαφεύγει τον έλεγχο του Δικαστηρίου στο πλαίσιο αιτήσεως αναιρέσεως.

168 Στο πλαίσιο του πρώτου σκέλους του τετάρτου λόγου αναιρέσεως, η TU προσάπτει στο Πρωτοδικείο και ότι αγνόησε την έλλειψη αποδείξεως σχετικά με την ύπαρξη συλλογικού καθεστώτος αποκλειστικότητας κατά τη διάρκεια συγκεκριμένων περιόδων.

169 Πρέπει να διευκρινιστεί συναφώς ότι, στη σκέψη 406 της αναιρεσιβαλλομένης αποφάσεως, το Πρωτοδικείο έκρινε ότι η Επιτροπή απέδειξε την ύπαρξη διαρκούς παραβάσεως κατά το χρονικό διάστημα μεταξύ του 1986 και του 1994. Το γεγονός ότι η απόδειξη αυτή δεν προσκομίστηκε για ορισμένες περιόδους δεν εμποδίζει να θεωρηθεί ότι η παράβαση διαπράχθηκε σε μια συνολική περίοδο μεγαλύτερη από

εκείνες, όταν η διαπίστωση αυτή στηρίζεται σε αντικειμενικά και συγκλίνοντα στοιχεία. Στο πλαίσιο παραβάσεως η οποία εκτείνεται σε πλείστα όσα έτη, το γεγονός ότι οι εκφάνσεις της συμπράξεως ανάγονται σε διαφορετικές περιόδους, που μπορεί να χωρίζονται μεταξύ τους με κατά το μάλλον ή ήττον μεγάλα χρονικά διαστήματα, δεν έχει σημασία για την ύπαρξη της συμπράξεως αυτής, αρκεί οι διάφορες πράξεις που αποτελούν μέρος της παραβάσεως να έχουν μόνον έναν σκοπό και να εντάσσονται στο πλαίσιο μιας ενιαίας και διαρκούς παραβάσεως.

170 Πάντως, στη σκέψη 342 της αναιρεσιβαλλομένης αποφάσεως, το Πρωτοδικείο διαπίστωσε ότι το συλλογικό καθεστώς αποκλειστικότητας και οι πρακτικές σχετικά με τον καθορισμό των τιμών είχαν τον ίδιο περιοριστικό του ανταγωνισμού σκοπό, ο οποίος συνίστατο στο να διατηρηθούν οι τιμές σε επίπεδο υπεράνω ανταγωνισμού, αφενός, με το να μειωθεί η ανταγωνιστικότητα των επιχειρήσεων που επιδιώκουν να δραστηριοποιηθούν στο χονδρεμπόριο ηλεκτρολογικών εξαρτημάτων στις Κάτω Χώρες και έτσι να ανταγωνιστούν τα μέλη της FEG, χωρίς να υπάγονται στην ένωση αυτή, και, αφετέρου, με το να συντονιστεί εν μέρει η τιμολογιακή πολιτική τους.

171 Όπως παρατήρησε η γενική εισαγγελέας στο σημείο 61 των προτάσεών της, από την πιο πάνω διαπίστωση του Πρωτοδικείου προκύπτει ότι κάθε μια από τις εν λόγω παραβάσεις, δηλαδή το συλλογικό καθεστώς αποκλειστικότητας και οι εναρμονισμένες πρακτικές σχετικά με τις τιμές, είχε τον ενιαίο αυτόν σκοπό.

172 Επιπλέον, πρέπει να υπογραμμιστεί ότι, στη σκέψη 408 της αναιρεσιβαλλομένης αποφάσεως, το Πρωτοδικείο εξήγησε λεπτομερώς τα στοιχεία που έδωσαν στην Επιτροπή τη δυνατότητα να καθορίσει τη διάρκεια του συλλογικού καθεστώτος αποκλειστικότητας. Η σκέψη αυτή έχει ως εξής:

«Όσον αφορά την αναφερόμενη στο άρθρο 1 της [επίμαχης] αποφάσεως παράβαση, η Επιτροπή δεν ήταν σε θέση να προσδιορίσει την ημερομηνία συνάψεως της συμφωνίας για την καθιέρωση της συλλογικής συμφωνίας αποκλειστικής εμπορίας. Εντούτοις, μπόρεσε να αποδείξει το υποστατό της

συμφωνίας αυτής στηριζόμενη στη συνεδρίαση της 11ης Μαρτίου 1986, κατά τη διάρκεια της οποίας τα διοικητικά συμβούλια της FEG και της NAVEG αναφέρθηκαν στη συμφωνία κυρίων. Η Επιτροπή έλαβε επίσης υπόψη διάφορα μεταγενέστερα της συνεδριάσεως αυτής στοιχεία, βάσει των οποίων έκρινε ότι η συμφωνία κυρίων εξακολουθούσε να εφαρμόζεται από τα μέλη της NAVEG (βλ. [επίμαχη] απόφαση, αιτιολογικές σκέψεις 47 έως 49). Περαιτέρω, η Επιτροπή επισήμανε διάφορα στοιχεία που αποδεικνύουν ότι τα μέλη της NAVEG είχαν ακολουθήσει τις συστάσεις της ενώσεώς τους, κατ' εφαρμογή της συμφωνίας κυρίων ([επίμαχη] απόφαση, αιτιολογικές σκέψεις 50 έως 52). Το τελευταίο από τα στοιχεία αυτά είναι τα πρακτικά μιας εσωτερικής συναντήσεως της εταιρίας Hemmink της 25ης Φεβρουαρίου 1994, κατά τη διάρκεια της οποίας το μέλος αυτό της NAVEG είχε επισημάνει την άρνησή του να εφοδιάσει χονδρέμπορο που δεν ανήκε στη FEG. Όσον αφορά τις πιέσεις που ασκήθηκαν, μεταξύ άλλων από την TU, στους προμηθευτές που δεν ανήκαν στη NAVEG προκειμένου να μην εφοδιάζουν χονδρεμπόρους που δεν ανήκαν στη FEG, δεν αμφισβητείται επίσης ότι πραγματοποιήθηκαν κατά τη διάρκεια περιόδου δώδεκα μηνών που άρχισε τον Ιούλιο του 1990.»

173 Εφόσον η από το Πρωτοδικείο εκτίμηση της αποδείξεως που προσκομίστηκε από την Επιτροπή σχετικά με τη διάρκεια του συλλογικού καθεστώτος αποκλειστικότητας στηρίζεται σε ορθά νομικά κριτήρια και εφόσον οι σκέψεις της αναιρεσιβαλλομένης αποφάσεως που αφορούν το ζήτημα αυτό είναι επαρκώς αιτιολογημένες, το πρώτο σκέλος του τετάρτου λόγου αναιρέσεως πρέπει να απορριφθεί ως αβάσιμο.

Επί του δευτέρου σκέλους του τετάρτου λόγου αναιρέσεως το οποίο αφορά τη διάρκεια της παραβάσεως σχετικά με τον καθορισμό των τιμών

— Επιχειρηματολογία των διαδίκων

174 Η TU υποστηρίζει ότι το Πρωτοδικείο κακώς έκρινε, στη σκέψη 406 της αναιρεσιβαλλομένης αποφάσεως, ότι η παράβαση σχετικά με τον καθορισμό των τιμών την οποία αφορά το άρθρο 2 της επίμαχης αποφάσεως είναι, ως εκ της φύσεώς της, διαρκής και ότι διήρκεσε από τις 21 Δεκεμβρίου 1988 έως και τις 24 Απριλίου 1994.

175 Η TU επικρίνει μεταξύ άλλων το γεγονός ότι το Πρωτοδικείο έκρινε ότι τα στοιχεία που οδήγησαν στη διαπίστωση της παραβάσεως την οποία αφορά το άρθρο 2 της επίμαχης αποφάσεως δεν συνιστούν αυτοτελείς παραβάσεις, αλλά μία και ενιαία παράβαση. Υπογραμμίζει ότι στη συνέχεια όμως το Πρωτοδικείο έκρινε ότι τα στοιχεία αυτά είχαν πολύ διαφορετική διάρκεια, δηλαδή 15, 9, 4 και 6 ετών, όπως τούτο προκύπτει από τη σκέψη 413 της αναιρεσιβαλλομένης αποφάσεως.

176 Η TU θεωρεί ότι πιο προσεκτική εξέταση των «στοιχείων» αυτών αποκαλύπτει ότι είναι εντελώς ετερογενή. Το Πρωτοδικείο έπρεπε να εξετάσει κάθε στοιχείο χωριστά υπό το φως των κριτηρίων της εφαρμογής του άρθρου 81, παράγραφος 1, ΕΚ και ιδίως με γνώμονα το κριτήριο των συνεπειών για το εμπόριο μεταξύ κρατών μελών.

177 Η Επιτροπή θεωρεί ότι το πιο πάνω σκέλος του τετάρτου λόγου αναιρέσεως στηρίζεται σε εσφαλμένη ανάγνωση της αναιρεσιβαλλομένης αποφάσεως. Ισχυρίζεται ότι η διαπίστωση του Πρωτοδικείου στη σκέψη 406 της εν λόγω αποφάσεως σχετικά με το διαρκές της παραβάσεως όσον αφορά τον καθορισμό των τιμών, στηρίζεται στη φύση της παραβάσεως. Συγκεκριμένα, η παράβαση αυτή συνίσταται σε δεσμευτικές αποφάσεις που ελήφθησαν για αόριστο χρονικό διάστημα καθώς και σε πολλές πράξεις και μορφές συμπεριφοράς που όλες είχαν σκοπό να διατηρηθούν τεχνητώς σε υψηλό επίπεδο οι τιμές στην ολλανδική αγορά, και τούτο επ' αόριστον.

— Εκτίμηση του Δικαστηρίου

178 Παράβαση του άρθρου 81, παράγραφος 1, ΕΚ μπορεί να απορρεύσει όχι μόνον από μεμονωμένη πράξη, αλλά και από σειρά πράξεων ή ακόμη και από διαρκή συμπεριφορά. Η ερμηνεία αυτή δεν μπορεί να αμφισβητηθεί με το επιχείρημα ότι ένα ή περισσότερα στοιχεία αυτής της σειράς πράξεων ή αυτής της διαρκούς συμπεριφοράς μπορούν να στοιχειοθετήσουν, αφ' εαυτών και μεμονωμένως

εξεταζόμενα, παράβαση της εν λόγω διατάξεως. Όταν οι διάφορες πράξεις εντάσσονται σε ένα «συνολικό σχέδιο» λόγω του πανομοιότυπου αντικειμένου τους που συνίσταται στη νόθευση του ανταγωνισμού εντός της κοινής αγοράς, η Επιτροπή δικαιούται να καταλογίσει την ευθύνη για τις πράξεις αυτές αναλόγως της συμμετοχής στην παράβαση η οποία λαμβάνεται υπόψη στο σύνολό της (βλ. την προαναφερθείσα απόφαση Aalborg Portland κ.λπ. κατά Επιτροπής, σκέψη 258).

179 Από την αναιρεσιβαλλόμενη απόφαση προκύπτει ότι ακριβώς η συλλογιστική αυτή είναι εκείνη που αποτελεί το υπόβαθρο του από το Πρωτοδικείο χαρακτηρισμού των εναρμονισμένων πρακτικών σχετικά με τις τιμές ως πρακτικών που συνιστούν μία και μόνη διαρκή παράβαση.

180 Ειδικότερα, στη σκέψη 342 της αναιρεσιβαλλομένης αποφάσεως, το Πρωτοδικείο διαπίστωσε ότι το συλλογικό καθεστώς αποκλειστικότητας και οι πρακτικές σχετικά με τον καθορισμό των τιμών είχαν τον ίδιο περιοριστικό του ανταγωνισμού σκοπό που συνίστατο στο να διατηρηθούν οι τιμές σε επίπεδο υπεράνω ανταγωνισμού, αφενός, με το να μειωθεί η ανταγωνιστικότητα των επιχειρήσεων που επιδιώκουν να δραστηριοποιηθούν στο χονδρεμπόριο ηλεκτρολογικών εξαρτημάτων στις Κάτω Χώρες και έτσι να ανταγωνιστούν τα μέλη της FEG, χωρίς να υπάγονται σε αυτή την ένωση επιχειρήσεων, και, αφετέρου, με το να συντονιστεί εν μέρει η τιμολογιακή πολιτική τους.

181 Όπως παρατήρησε η γενική εισαγγελέας στο σημείο 61 των προτάσεών της, από τη διαπίστωση αυτή προκύπτει και ότι, αυτή καθ' εαυτή, κάθε μια από τις παραβάσεις, δηλαδή το συλλογικό καθεστώς αποκλειστικότητας και οι εναρμονισμένες πρακτικές σχετικά με τις τιμές, είχε τον ενιαίο αυτόν σκοπό.

182 Κατά συνέπεια, στη σκέψη 406 της αναιρεσιβαλλομένης αποφάσεως, αν η σκέψη αυτή αναγνωσθεί υπό το φως της διαπιστώσεως στην οποία το Πρωτοδικείο προέβη στην πιο πάνω σκέψη 342, δεν υπάρχει νομική πλάνη ούτε ελάττωμα σχετικά με την αιτιολογία.

183 Επιπλέον, πρέπει να υπομνησθεί ότι, για την εφαρμογή του άρθρου 81, παράγραφος 1, ΕΚ ο συνυπολογισμός των συγκεκριμένων αποτελεσμάτων μιας συμφωνίας είναι περιττός όταν προκύπτει ότι η συμφωνία αυτή έχει ως αντικείμενο να εμποδίσει, να περιορίσει ή να νοθεύσει τον ανταγωνισμό εντός της κοινής αγοράς (προαναφερθείσα απόφαση Aalborg Portland κ.λπ. κατά Επιτροπής, σκέψη 261).

184 Κατά συνέπεια, το Πρωτοδικείο, όταν διαπίστωσε το περιοριστικό του ανταγωνισμού αντικείμενο των εναρμονισμένων πρακτικών σχετικά με τον καθορισμό των τιμών, κατ' ουδένα τρόπον όφειλε να εξετάσει τα συγκεκριμένα αποτελέσματά τους στην αγορά.

185 Κατόπιν των ανωτέρω, το δεύτερο σκέλος του τετάρτου λόγου αναιρέσεως πρέπει να απορριφθεί ως αβάσιμο.

Επί του τρίτου σκέλους του τετάρτου λόγου αναιρέσεως το οποίο αφορά τη διάρκεια των παραβάσεων που καταλογίστηκαν στην TU

— Επιχειρηματολογία των διαδίκων

186 Η TU ισχυρίζεται ότι, εφόσον το πρώτο και το δεύτερο σκέλος του τετάρτου λόγου αναιρέσεως πρέπει να γίνουν δεκτά, η διάρκεια της παραβάσεως την οποία αφορά το άρθρο 3 της επίμαχης αποφάσεως πρέπει κατά μείζονα λόγο να μειωθεί αναλόγως.

187 Η Επιτροπή παραπέμπει στην επιχειρηματολογία της σχετικά με τα εν λόγω σκέλη του τετάρτου λόγου αναιρέσεως και συνάγει ότι το τρίτο σκέλος αυτού του λόγου αναιρέσεως και, έτσι, το σύνολο του λόγου αναιρέσεως πρέπει να απορριφθούν ως απαράδεκτα ή, τουλάχιστον, αβάσιμα.

— Εκτίμηση του Δικαστηρίου

188 Εφόσον το πρώτο και το δεύτερο σκέλος του λόγου αναιρέσεως απορρίφθηκαν, πρέπει να συναχθεί ότι το τρίτο σκέλος του τετάρτου λόγου αναιρέσεως δεν μπορεί να ευδοκιμήσει.

Επί του πέμπτου λόγου αναιρέσεως ο οποίος αφορά το αίτημα μειώσεως του ποσού του προστίμου

189 Κατά την TU, το Πρωτοδικείο υπέπεσε σε νομική πλάνη καθόσον, παρά την από την Επιτροπή ανακριβή αξιολόγηση της διάρκειας των παραβάσεων και παραβίαση της αρχής της εύλογης προθεσμίας, αρνήθηκε να μειώσει επιπλέον το ποσό του προστίμου ή, τουλάχιστον, καθόσον η αναιρεσιβαλλόμενη απόφαση είναι στο σημείο αυτό ανεπαρκώς αιτιολογημένη. Ο πιο πάνω λόγος αναιρέσεως έχει τρία σκέλη.

Επί του πρώτου σκέλους του πέμπτου λόγου αναιρέσεως το οποίο αφορά τη μείωση του προστίμου λόγω του φερόμενου ως εσφαλμένου καθορισμού της διάρκειας των παραβάσεων που καταλογίστηκαν στην TU

— Επιχειρηματολογία των διαδίκων

190 Η TU υποστηρίζει ότι, κατά το άρθρο 15 του κανονισμού 17, για να καθοριστεί το ποσό του προστίμου που η Επιτροπή επιβάλλει σε μια επιχείρηση λόγω παραβάσεως του άρθρου 81, παράγραφος 1, ΕΚ, πρέπει να ληφθούν υπόψη η σοβαρότητα και η διάρκεια της παραβάσεως αυτής. Ισχυρίζεται ότι η ανακοίνωση της Επιτροπής σχετικά με τις κατευθυντήριες γραμμές για τον υπολογισμό των προστίμων που επιβάλλονται δυνάμει του άρθρου 15, παράγραφος 2, του κανονισμού 17 και του άρθρου 65, παράγραφος 5, της Συνθήκης ΕΚΑΧ, ανακοίνωση η οποία δημοσιεύθηκε στην *Επίσημη Εφημερίδα των Ευρωπαϊκών Κοινοτήτων* της 14ης Ιανουαρίου 1998 (ΕΕ C 9, σ. 3), προβλέπει τη δυνατότητα μειώσεως του βασικού ποσού του προστίμου όταν ιδιαίτερες ελαφρυντικές περιστάσεις δικαιολογούν κάτι τέτοιο.

191 Η TU θεωρεί ότι η Επιτροπή και το Πρωτοδικείο δεν έλαβαν υπόψη τους κανόνες αυτούς όταν καθόρισαν το ποσό του προστίμου και ότι έτσι παρέβησαν το κοινοτικό δίκαιο ή, τουλάχιστον, την αρχή της αιτιολογήσεως και την αρχή της αναλογικότητας όσον αφορά τον καθορισμό του ποσού αυτού. Συγκεκριμένα, η Επιτροπή έλαβε υπόψη εσφαλμένη διάρκεια της παραβάσεως όταν καθόρισε το ποσό του προστίμου και το Πρωτοδικείο αιτιολόγησε ανεπαρκώς την άρνησή του να μειώσει επιπλέον το ποσό αυτό.

192 Κατά την TU, εφόσον οι παραβάσεις που τεκμαίρεται ότι διαπράχθηκαν δεν μπορούν να θεωρηθούν μία και μόνη διαρκής παράβαση, δεν μπορεί να υποστηριχθεί ότι η διάρκεια της παραβάσεως, λόγω της οποίας επιβλήθηκαν τα πρόστιμα, κάλυψε περίοδο οκτώ ετών. Αντιθέτως προς αυτό που κρίθηκε από το Δικαστήριο στη σκέψη 258 της προαναφερθείσας αποφάσεως Aalborg Portland κ.λπ. κατά Επιτροπής, εδώ δεν πρόκειται για «συνολικό σχέδιο».

193 Η Επιτροπή ισχυρίζεται κυρίως ότι ο πέμπτος λόγος αναιρέσεως είναι προδήλως απαράδεκτος. Το Πρωτοδικείο έκρινε, στις σκέψεις 436 έως 438 της αναιρεσιβαλλομένης αποφάσεως, ότι, υπό το φως των ειδικών περιστάσεων της παρούσας υποθέσεως, δεν δικαιολογούνταν νέα μείωση του προστίμου. Κατά πάγια νομολογία του Δικαστηρίου (προαναφερθείσα απόφαση Limburgse Vinyl Maatschappij κ.λπ. κατά Επιτροπής, σκέψη 614), δεν είναι έργο του Δικαστηρίου να υποκαταστήσει την εκτίμηση της Επιτροπής αποφαινόμενο επί του ποσού των προστίμων.

194 Επικουρικώς, η Επιτροπή, όσον αφορά το «συνολικό σχέδιο» του οποίου η ύπαρξη αμφισβητείται από την TU, παραπέμπει στη σκέψη 342 της αναιρεσιβαλλομένης αποφάσεως, όπου το Πρωτοδικείο έκρινε ότι οι δύο παραβάσεις είχαν τον ίδιο περιοριστικό του ανταγωνισμού σκοπό.

195 Κατά συνέπεια, η Επιτροπή συνάγει ότι το πρώτο σκέλος του πέμπτου λόγου αναιρέσεως είναι προδήλως αβάσιμο.

— Εκτίμηση του Δικαστηρίου

196 Πρέπει να υπομνησθεί ότι το Πρωτοδικείο είναι το μόνο αρμόδιο να ελέγξει τον τρόπο που η Επιτροπή αξιολόγησε σε κάθε συγκεκριμένη περίπτωση τη σοβαρότητα των παράνομων μορφών συμπεριφοράς. Στο πλαίσιο της αιτήσεως αναιρέσεως, ο έλεγχος του Δικαστηρίου έχει ως αντικείμενο, αφενός, να εξεταστεί σε ποιο μέτρο το Πρωτοδικείο έλαβε υπόψη, με ορθό από νομικής απόψεως τρόπο, όλους τους ουσιώδεις παράγοντες για να αξιολογήσει τη σοβαρότητα μιας συγκεκριμένης συμπεριφοράς υπό το φως των άρθρων 81 ΕΚ και 15 του κανονισμού 17 και, αφετέρου, να εξακριβωθεί αν το Πρωτοδικείο απάντησε επαρκώς κατά νόμον στο σύνολο των επιχειρημάτων που προβλήθηκαν προς στήριξη του αιτήματος εξαλείψεως ή μειώσεως του προστίμου (βλ., μεταξύ άλλων, την προαναφερθείσα απόφαση Baustahlgewebe κατά Επιτροπής, σκέψη 128).

197 Εν προκειμένω, δεν αμφισβητείται ότι η TU δεν προσκόμισε κανένα στοιχείο ικανό να αποδείξει ότι το Πρωτοδικείο δεν έλαβε υπόψη, με ορθό από νομικής απόψεως τρόπο, όλους τους ουσιώδεις παράγοντες για να αξιολογήσει υπό το φως των άρθρων 81 ΕΚ και 15 του κανονισμού 17 τη σοβαρότητα της συμπεριφοράς που προσάφθηκε. Η εν λόγω επιχείρηση δεν ισχυρίζεται ούτε ότι το Πρωτοδικείο δεν απάντησε επαρκώς κατά νόμον στο σύνολο των επιχειρημάτων που η ίδια είχε προβάλει για την εξάλειψη ή μείωση του προστίμου.

198 Επιπλέον, είναι πρόδηλο ότι το πρώτο σκέλος του πέμπτου λόγου αναιρέσεως συνδέεται ευθέως με τα επιχειρήματα που η TU προέβαλε προς στήριξη του τετάρτου λόγου αναιρέσεως, κατά τα οποία το Πρωτοδικείο υπέπεσε σε νομική πλάνη στο μέτρο που θεώρησε πειστική την απόδειξη που προσκομίστηκε από την Επιτροπή σχετικά με τη διάρκεια των παραβάσεων που διαπιστώθηκαν στην επίμαχη απόφαση. Εφόσον τα επιχειρήματα αυτά απορρίφθηκαν στο πλαίσιο της εξετάσεως του τετάρτου λόγου αναιρέσεως, το πρώτο σκέλος του πέμπτου λόγου αναιρέσεως πρέπει να απορριφθεί.

Επί του δευτέρου σκέλους του πέμπτου λόγου αναιρέσεως το οποίο αφορά τη μείωση του προστίμου λόγω της υπερβολικής διάρκειας της διοικητικής διαδικασίας

— Επιχειρηματολογία των διαδίκων

199 Η TU ισχυρίζεται ότι το Πρωτοδικείο υπέπεσε σε νομική πλάνη κατά τον καθορισμό του ποσού του προστίμου που της επιβλήθηκε ή, τουλάχιστον, στο σημείο αυτό αιτιολόγησε ανεπαρκώς την αναιρεσιβαλλόμενη απόφαση, καθόσον έπρεπε να μειώσει το ποσό αυτό λόγω της υπερβολικής διάρκειας της διοικητικής διαδικασίας.

200 Η TU προσάπτει στο Πρωτοδικείο ότι έκρινε, στις σκέψεις 77 και 85 της αναιρεσιβαλλομένης αποφάσεως, ότι η Επιτροπή ήταν υπεύθυνη για την παραβίαση της αρχής της εύλογης προθεσμίας και ότι πάρα ταύτα έκρινε, στη σκέψη 438 της αποφάσεως αυτής, ότι η FEG και η TU «δεν προσκόμισαν κανένα στοιχείο που να δικαιολογεί την περαιτέρω εκ μέρους του Πρωτοδικείου μείωση του ποσού του προστίμου». Η εκτίμηση αυτή είναι αιτιολογημένη με ακατανόητο τρόπο.

201 Η Επιτροπή ισχυρίζεται ότι η προσβαλλόμενη απόφαση έχει σαφή και εμπεριστατωμένη αιτιολογία όσον αφορά τη σχέση μεταξύ της διάρκειας της διοικητικής διαδικασίας και της πρόσθετης μειώσεως του προστίμου που είχε επιβληθεί στην TU. Αφενός, η Επιτροπή εκθέτει ότι το Πρωτοδικείο διαπίστωσε, στις σκέψεις 87

έως 93 της εν λόγω αποφάσεως, ότι η άμυνα της TU δεν θίχτηκε από την υπέρβαση μιας εύλογης προθεσμίας. Αφετέρου, το Πρωτοδικείο εξέτασε αν οι ιδιαίτερες περιστάσεις της υποθέσεως δικαιολογούσαν πρόσθετη μείωση του προστίμου και διαπίστωσε συναφώς, όπως προκύπτει από τη σκέψη 438 της ίδιας αποφάσεως, ότι η TU δεν προσκόμισε κανένα στοιχείο που να δικαιολογεί τη μείωση αυτή.

— Εκτίμηση του Δικαστηρίου

202 Όπως προκύπτει από τις αιτιολογικές σκέψεις 152 και 153 της επίμαχης αποφάσεως οι οποίες παρατίθενται στη σκέψη 9 της παρούσας αποφάσεως, η Επιτροπή, όταν μείωσε τα πρόστιμα, έλαβε υπόψη την καταλογιστέα στην Επιτροπή υπερβολική διάρκεια της διοικητικής διαδικασίας.

203 Στη σκέψη 438 της αναιρεσιβαλλομένης αποφάσεως το Πρωτοδικείο διαπίστωσε ότι «η Επιτροπή μείωσε με δική της πρωτοβουλία το ποσό του προστίμου. Η δυνατότητα παρόμοιας μειώσεως εντάσσεται στο πλαίσιο της ασκήσεως των εξουσιών της Επιτροπής. Οι προσφεύγουσες δεν προσκόμισαν κανένα στοιχείο που να δικαιολογεί την περαιτέρω εκ μέρους του Πρωτοδικείου μείωση του ποσού του προστίμου, κατά την άσκηση της αρμοδιότητάς του πλήρους δικαιοδοσίας. Συνεπώς, δεν μπορεί να γίνει δεκτό το σχετικό αίτημα των προσφευγουσών».

204 Στη διαπίστωση αυτή δεν υπάρχει νομική πλάνη.

205 Επιπλέον, το υπό εξέταση σκέλος του πέμπτου λόγου αναιρέσεως συνδέεται ευθέως με τα επιχειρήματα που η TU προέβαλε προς στήριξη του πρώτου λόγου αναιρέσεως, κατά τα οποία το Πρωτοδικείο υπέπεσε σε νομική πλάνη όταν έκρινε ότι η υπέρβαση μιας εύλογης προθεσμίας δεν δικαιολογεί την ακύρωση της επίμαχης αποφάσεως. Εφόσον ο ισχυρισμός περί παραβιάσεως της αρχής της εύλογης προθεσμίας δεν έγινε δεκτός, πράγμα που προκύπτει, αφενός, από το μη αναιρεθέν μέρος της αναιρεσιβαλλομένης αποφάσεως και, αφετέρου, από την εκτίμηση του Δικαστηρίου όταν το τελευταίο αποφάνθηκε επί του ισχυρισμού αυτού, το πιο πάνω σκέλος του πέμπτου λόγου αναιρέσεως πρέπει να απορριφθεί.

Επί του τρίτου σκέλους του πέμπτου λόγου αναιρέσεως το οποίο έχει ως αντικείμενο τον καθορισμό του προστίμου με γνώμονα τη συμμετοχή της TU στις παραβάσεις που αφορά η επίμαχη απόφαση

— Επιχειρηματολογία των διαδίκων

206 Η TU ισχυρίζεται ότι το Πρωτοδικείο, όταν καθόρισε το ποσό του προστίμου που επιβλήθηκε στην TU, αιτιολόγησε ανεπαρκώς την εκτίμησή του ότι το ποσό αυτό είναι εύλογο σε σχέση με το ποσό του προστίμου που επιβλήθηκε στη FEG (σκέψεις 431 έως 433 της αναιρεσιβαλλομένης αποφάσεως).

207 Η Επιτροπή παραπέμπει εν προκειμένω στις σκέψεις 416 έως 438 της αναιρεσιβαλλομένης αποφάσεως, όπου το Πρωτοδικείο εξέτασε και απέρριψε αιτιολογημένα όλα τα επιχειρήματα υπέρ της μειώσεως του προστίμου.

208 Η Επιτροπή συνάγει ότι το τρίτο σκέλος του πέμπτου λόγου αναιρέσεως είναι απαράδεκτο και, εν πάση περιπτώσει, αβάσιμο και ότι το ίδιο ισχύει για ολόκληρο τον υπό κρίση λόγο αναιρέσεως.

209 Η CEF ισχυρίζεται και αυτή ότι ο πέμπτος λόγος αναιρέσεως δεν είναι παραδεκτός καθόσον εδώ πρόκειται για πραγματικές διαπιστώσεις του Πρωτοδικείου που δεν μπορούν να επανεξεταστούν στο πλαίσιο της υπό κρίση αιτήσεως αναιρέσεως.

— Εκτίμηση του Δικαστηρίου

210 Όσον αφορά τον φερόμενο δυσανάλογο χαρακτήρα του ποσού του προστίμου, πρέπει να υπομνησθεί ότι δεν είναι έργο του Δικαστηρίου, όταν αποφαίνεται επί νομικών ζητημάτων στο πλαίσιο αιτήσεως αναιρέσεως, να υποκαταστήσει, για λόγους επιείκειας, την εκτίμησή του σε αυτήν του Πρωτοδικείου αποφαινόμενο, κατά την άσκηση της εξουσίας του πλήρους δικαιοδοσίας, επί του ποσού των προστίμων που επιβλήθηκαν σε επιχειρήσεις λόγω της από αυτές παραβάσεως του κοινοτικού δικαίου (απόφαση της 17ης Ιουλίου 1997, C-219/95 P, Ferriere Nord κατά Επιτροπής, Συλλογή 1997, σ. I-4411, σκέψη 31, και προαναφερθείσα απόφαση Baustahlgewebe κατά Επιτροπής, σκέψη 129).

211 Επομένως, το υπό εξέταση σκέλος του πέμπτου λόγου αναιρέσεως πρέπει να κηρυχθεί απαράδεκτο στο μέτρο που έχει ως αντικείμενο να επανεξεταστεί γενικά το ποσό των προστίμων που επιβλήθηκαν από την Επιτροπή (βλ. την προαναφερθείσα απόφαση Baustahlgewebe κατά Επιτροπής, σκέψη 129).

212 Επιπλέον, από την προσεκτική ανάγνωση του πιο πάνω σκέλους του πέμπτου λόγου αναιρέσεως προκύπτει ότι το σκέλος αυτό συνδέεται με τα επιχειρήματα που προβλήθηκαν από την TU προς στήριξη του τρίτου λόγου αναιρέσεως, κατά τα οποία το Πρωτοδικείο υπέπεσε σε νομική πλάνη στο μέτρο που έκρινε ότι σωστά η Επιτροπή θεώρησε την επιχείρηση αυτή προσωπικά υπεύθυνη για τις παραβάσεις τις οποίες αφορούν τα άρθρα 1 και 2 της επίμαχης αποφάσεως. Εφόσον ο τρίτος λόγος αναιρέσεως απορρίφθηκε, πρέπει ούτως ή άλλως να απορριφθεί το τρίτο σκέλος του πέμπτου λόγου αναιρέσεως ως αβάσιμο.

213 Κατόπιν των ανωτέρω, ο πέμπτος λόγος αναιρέσεως πρέπει να απορριφθεί στο σύνολό του, εν μέρει ως απαράδεκτος και εν μέρει ως αβάσιμος.

Επί των δικαστικών εξόδων

214 Κατά το άρθρο 122, πρώτο εδάφιο, του Κανονισμού Διαδικασίας, όταν η αίτηση αναιρέσεως δεν είναι βάσιμη ή όταν η αίτηση αναιρέσεως είναι βάσιμη και το ίδιο το Δικαστήριο εκδικάζει οριστικά τη διαφορά, το Δικαστήριο αποφαίνεται επί των δικαστικών εξόδων. Κατά το άρθρο 69, παράγραφος 2, του πιο πάνω Κανονισμού, το οποίο έχει εφαρμογή στην αναιρετική διαδικασία βάσει του άρθρου 118 του ίδιου κανονισμού, ο ηττηθείς διάδικος καταδικάζεται στα δικαστικά έξοδα εφόσον υπήρχε σχετικό αίτημα του νικήσαντος διαδίκου. Δεδομένου ότι η TU ηττήθηκε, εξαιρουμένου του ισχυρισμού της περί παραβιάσεως της αρχής της εύλογης προθεσμίας, ο οποίος πάντως απορρίφθηκε από το Δικαστήριο, πρέπει να καταδικαστεί στα έξοδα της δίκης ενώπιον του Δικαστηρίου. Όσον αφορά τα έξοδα των δικών ενώπιον του Πρωτοδικείου οι οποίες κατέληξαν στην αναιρεσιβαλλόμενη απόφαση, πρέπει να κριθεί ότι, παρά τη μερική αναίρεση της αποφάσεως αυτής, η TU θα συνεχίσει να φέρει τα έξοδα αυτά σύμφωνα με το σημείο 3 του διατακτικού της εν λόγω αποφάσεως.

Για τους λόγους αυτούς, το Δικαστήριο (πρώτο τμήμα) αποφαίνεται:

1) Αναιρεί την απόφαση του Πρωτοδικείου των Ευρωπαϊκών Κοινοτήτων της 16ης Δεκεμβρίου 2003, Τ-5/00 και Τ-6/00, Nederlandse Federatieve Vereniging voor de Groothandel op Elektrotechnisch Gebied και Technische Unie κατά Επιτροπής, μόνο κατά το μέρος που το Πρωτοδικείο παρέλειψε, στο πλαίσιο της εξετάσεως του ισχυρισμού περί παραβιάσεως της αρχής της εύλογης προθεσμίας, να εξακριβώσει αν η καταλογιστέα στην Επιτροπή των Ευρωπαϊκών Κοινοτήτων υπερβολική διάρκεια ολόκληρης της διοικητικής διαδικασίας, περιλαμβανομένου του σταδίου πριν από την ανακοίνωση των αιτιάσεων, μπόρεσε να θίξει τις μελλοντικές δυνατότητες άμυνας της Technische Unie BV.

2) Απορρίπτει την αίτηση αναιρέσεως κατά τα λοιπά.

3) Απορρίπτει την προσφυγή που η Technische Unie BV άσκησε ενώπιον του Πρωτοδικείου, κατά το μέρος που στηρίζεται στον ισχυρισμό περί παραβιάσεως της αρχής της εύλογης προθεσμίας.

4) Η Technische Unie BV καταδικάζεται στα έξοδα της δίκης ενώπιον του Δικαστηρίου. Τα έξοδα των δικών ενώπιον του Πρωτοδικείου οι οποίες κατέληξαν στην απόφαση της 16ης Δεκεμβρίου 2003, Τ-5/00 και Τ-6/00, Nederlandse Federatieve Vereniging voor de Groothandel op Elektrotechnisch Gebied και Technische Unie κατά Επιτροπής, εξακολουθούν να βαρύνουν την Technische Unie BV σύμφωνα με όσα ορίζει το σημείο 3 του διατακτικού της πιο πάνω αποφάσεως.

(υπογραφές)